

YMPÄRISTÖTERVEYDENHUOLLON VALVONTASUUNNITELMA

2020-2024

**KUOPION KAUPUNKI
KAUPUNKIYMPÄRISTÖN PALVELUALUE
YMPÄRISTÖTERVEYDENHUOLTO**

päivitys 10.12.2020

KUOPION KAUPUNKI
KAUPUNKIYMPÄRISTÖN PALVELUALUE
Ympäristöterveydenhuolto 10.12.2020

VALVONTASUUNNITELMA

SISÄLLYSLUETTELO

1	Yhteinen osa.....	4
1.1	Johdanto	4
1.2	Kuopion kaupungin ympäristöterveydenhuolto	5
1.2.1	Toimialue.....	5
1.2.2	Valvonnan voimavarat ja tehtävät	6
1.2.3	Koulutus	7
1.2.4	Valvontakohderekisteri / Tietojärjestelmä	7
1.3	Valvonnan maksullisuus	8
1.4	Valvonta.....	10
1.4.1	Tarkastuksen tavoitteet ja sisältö	10
1.4.2	Valvontakohteiden tarkastustiheydet	11
1.4.3	Tarkastukseen käytettävä aika	12
1.4.4	Näytteenotto, näytteiden tutkiminen ja ulkopuoliset asiantuntijat	12
1.4.5	Valvontahankkeet	13
1.4.6	Ympäristöterveydenhuollon yhteiset painopisteet.....	13
1.5	Häiriötilanteisiin varautuminen.....	14
1.5.1	Varautuminen häiriö- ja poikkeustilanteisiin	14
1.5.2	Varautuminen elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvittämiseen	14
1.5.2.1	Epidemioiden selvitystyöryhmä	14
1.5.2.2	Elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvittäminen.....	15
1.5.2.3	Vedenjakeluhäiriöt, vesiepidemiat.....	15
1.5.3	Varautuminen muihin vaaratilanteisiin	16
1.5.3.1	Tartuntatautien vastustamistyö	16
1.5.3.2	Säteilyonnettomuudet.....	16
1.5.3.3	Kemikaalionnettomuudet	16
1.6	Viestintä	17
1.6.1	Terveysvaarasta tiedottaminen	17
1.7	Suunnitelman toteutumisen arviointi.....	18
2	Elintarvikevalvontasuunnitelma.....	20
2.1	Johdanto	20
2.2	Valvontakohteiden kartoitus ja tarkastuksen määrittely	20
2.2.1	Valvontakohteet	20
2.2.2	Valvontakohteiden hyväksymis- ja ilmoitusmenettely	21
2.2.3	Elintarvikevalvontakohteiden suunnitelmalliset valvontatarkastukset	21

2.2.4	Omavalvonnan valvonta.....	22
2.2.5	Tarkastusten toteutus ja hallinnolliset pakkokeinot.....	22
2.2.6	Valvontakirjanpito	24
2.3	Elintarvikevalvonnan painopistealueiden määrittäminen.....	24
2.4	Näytteenotto- ja tutkimussuunnitelma.....	26
2.5	Terveysvaaratilanteet ja takaisinvedot.....	27
2.5.1	Ruokamyrkytysepidemioiden selvittäminen	27
2.6	Elintarvikevalvontasuunnitelman toteutumisen seuranta	28
3	Terveydensuojelun valvontasuunnitelma	29
3.1	Yleistä	29
3.2	Suunnitelmallisen valvonnan kohteet.....	30
3.3	Tarkastusten sisällön määrittely	30
3.4	Terveydensuojelulain valvontakohteet ja tarkastusten tarkempi määrittely.....	31
3.5	Valvontakohteiden tarkastustiheys, riskinarviointi ja riskiluokitus	34
3.6	Tarkastukseen käytettävä aika.....	37
3.7	Näytteenotto	37
3.7.1	Talousvesi ja uimavesi	38
3.7.2	Muut näytteet terveysvalvonnassa	38
3.7.3	Näytteiden tutkiminen.....	38
3.8	Radon valvonta.....	39
3.9	Terveydensuojelun painopisteet.....	39
3.10	Valvonnan voimavarat.....	40
3.11	Terveydensuojelun valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi.....	41
4	Tupakkalain valvontasuunnitelma	42
4.1	Kunnan tupakkalain mukaiset valvontatehtävät.....	42
4.2	Valvontasuunnitelman tavoitteet.....	42
4.3	Tarkastusten sisällön määrittely	43
4.3.1	Valvontakohteiden riskinarviointi, tarkastustiheys ja tarkastukseen käytettävä aika.....	43
4.4	Tarkastuksen kohteet	45
4.4.1	Tupakkatuotteiden myynnin ja mainonnan tarkastaminen.....	45
4.4.2	Tupakointikieltojen ja -rajoitusten valvonta.....	46
4.4.3	Tarkastuksella käytettävät menetelmät ja näytteenotto	46
4.5	Tupakkalain valvonnan painopisteet	47
4.5.1	Valvontahankkeet	48
4.6	Voimavarat.....	48
4.7	Tupakkalain valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi	48

KUOPION KAUPUNKI
KAUPUNKIYMPÄRISTÖN PALVELUALUE
Ympäristöterveydenhuolto

YMPÄRISTÖTERVEYDENHUOLLON VALVONTASUUNNITELMA

1 Yhteinen osa

1.1 Johdanto

Ympäristöterveydenhuollon tehtävänä on ihmisen elinympäristöstä johtuvien terveydellisten vaarojen ja haittojen ehkäiseminen ja vähentäminen sekä väestön terveyden ja viihtyvyyden edistäminen valvomalla ja parantamalla elinympäristön terveydellistä laatua. Ympäristöterveydenhuolto vastaa terveydensuojelu-, elintarvike- ja tupakkalain edellyttämistä valvonta-, neuvonta- ja tarkastustehtävistä. Eläinlääkintähuollosta on laadittu oma erillinen eläinlääkintähuoltosuunnitelma.

Valvonnan tavoitteena on varmistaa ympäristöterveydenhuollon lakien noudattaminen toiminnanharjoittajia ja kuluttajia neuvomalla ja ohjaamalla, tekemällä tarkastuksia, ottamalla näytteitä, käyttämällä hallinnollisia pakkokeinoja, antamalla lausuntoja ja varautumalla häiriötilanteisiin sekä käsittelemällä laissa määrättyjä ilmoituksia ja hakemuksia. Ympäristöterveydenhuollon tehtävänä on tukea myös yrityksiä ja muita toiminnanharjoittajia tunnistamaan toimintansa aiheuttamat riskit ja niihin vaikuttavat tekijät sekä poistamaan nämä riskit tai ehkäisemään niiden aiheuttamat vaarat ja terveyshaitat.

Ympäristöterveydenhuollon valvonnan suunnitelmallisuuden lisäämiseksi ja valvonnan kohdentamiseksi ympäristöterveydenhuolto on laatinut ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman, joka sisältää elintarvikelain, terveydensuojelulain ja tupakkalain valvonnan. Suunnitelman tavoitteena on parantaa ympäristöterveydenhuollon lakien edellyttämän valvonnan suunnitelmallisuutta, kohdentamista, tehokkuutta ja laatua sekä yhdenmukaistaa valvontaa. Valvontakeinot ja valvonnan kohdentaminen valitaan siten, että valvonta on mahdollisimman vaikuttavaa. Suunnitelmallinen valvonta kohdennetaan riskiperusteisesti niihin kohteisiin, joissa on oletettavasti suurimmat epäkohdat.

Valtakunnallisilla valvontaohjelmilla ohjataan kuntien valvonnan suunnittelua. Ohjelmien tavoitteena on kehittää ja yhtenäistää ympäristöterveydenhuollon ohjausta kunnille ja muille valvontaviranomaisille sekä lisätä valvonnan vaikuttavuutta ja laatua yhtenäistämällä valvontakäytäntöjä valtakunnallisesti. Kunnan valvontasuunnitelmassa on otettava huomioon ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen ja toimialoja koskevat valvontaohjelmat paikallisten valvontatarpeiden mukaisesti ja riskiperusteisesti. Valvontasuunnitelma voi olla monivuotinen ja se tarkistetaan tarvittaessa. Aluehallintovirasto arvioi kunnan valvontasuunnitelman ja sen toteutuman arviointi- ja ohjauskäytien yhteydessä.

Valvontasuunnitelmaan on sisällytetty seuraavia asioita:

- valvontakohteiden lukumäärä kohdetyypeittäin
- voimavarat ja niiden jakautuminen toimialoittain
- koulutussuunnitelma
- tarkastusten suunnittelu ja toteutus
- valvonnasta perittävät maksut

- näytteenottosuunnitelmat
- laboratoriot ja ulkopuoliset asiantuntijat, joihin valvonta tukeutuu
- valvonnan painopisteet
- valvontahankkeet
- viestintä
- häiriötilanteisiin varautuminen
- tarkastusten sisältö
- valvontakohteiden tarkastustiheys
- valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi

Kuopion kaupungin ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma on hyväksyttävä ympäristö- ja rakennuslautakunnassa ja toimitettava aluehallintovirastolle vuoden loppuun mennessä seuraavan vuoden osalta. Valvontasuunnitelma on laadittu vuosille 2020 – 2024 samoin kuin valtakunnalliset valvontaohjelmat. Valvontasuunnitelma on tarkistettu vuosittain, samoin valvontaprojektit ja –hankkeet. Näytteenotto- ja tutkimussuunnitelmat sekä säännöllisen valvonnan tarkastussuunnitelmat on hyväksytty suunnitelmakaudella tarvittaessa vuodeksi kerrallaan.

Kuopion kaupungin ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelmassa otetaan huomioon lainsäädännön valvonnalle asettamat vaatimukset ja valtakunnalliset valvontaohjelmat. Valvonnan painopistealueita määritettäessä lähtökohtana ovat olleet valtakunnallisten valvontaohjelmien lisäksi Kuopion kaupungin strategia, Kuopion toiminta- ja taloussuunnitelma ja talousarvion käyttösuunnitelma. Suunnitelma perustuu valvontakohteiden kartoitukseen ja valvontakohteiden riskinarviointiin. Valvonta suunnataan riskiperusteisesti niihin kohteisiin, jossa sille on eniten tarvetta. Riskin suuruuteen vaikuttavat toiminnan tyyppi ja laajuus, vaaralle mahdollisesti altistuvien kuluttajien määrä sekä vaaran vakavuus ja toteutumisen todennäköisyys. Valvontasuunnitelmassa on määritelty valvontakohteiden tarkastustiheydet ja tarkastuksiin käytettävä aika yleisellä tasolla.

1.2 Kuopion kaupungin ympäristöterveydenhuolto

1.2.1 Toimialue

Ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueista (410/2009) annetun lain mukaan kunnalla tai yhteistoiminta-alueella tulee olla tehtävän järjestämiseksi käytettävissään vähintään 10 henkilötyövuotta vastaavat henkilöresurssit. Kuopio täyttää asetetun vaatimuksen. Eläinlääkintähuolto on osa ympäristöterveydenhuoltoa ja sen henkilöstö otetaan mukaan laskettaessa henkilöstöresursseja.

Kuopion ympäristöterveydenhuolto säilyy itsenäisenä Kuopion kaupungin alaisuudessa. Ympäristöterveydenhuollon tehtävät eläinlääkintähuoltoa lukuun ottamatta hoidetaan omana toimintana. Eläinlääkintähuolto, suurelänpraktiikka ja suurelänpäivystys sekä joitakin eläinlääkärin pätevyyttä edellyttäviä muitakin virkatehtäviä ostetaan Siilinjärven kunnalta. Karttulan kunta on liittynyt Kuopion kaupunkiin vuoden 2011 alusta. Ympäristöterveydenhuollon tehtävistä Karttulan alueella on vastannut vuoden 2011 alusta Kuopio. Eläinlääkintähuollosta suurelännten osalta Karttulan alueella on tehty erillinen sopimus Tervon kunnan kanssa ja eläinlääkintähuoltoon liittyvien virkatehtävien hoidosta on sopimus Siilinjärven kunnan kanssa. Vuoden 2013 alussa Nilsian kaupunki, vuoden 2015 alussa Maaningan kunta ja vuoden 2017 alussa Juankosken kaupunki liittyivät Kuopion kaupunkiin. Kuopion

kaupunki on vastannut ympäristöterveyden huollon tehtävistä kuntien liittymisistä alkaen lukuun ottamatta eläinlääkintähuoltoa, joka ostetaan Siilinjärven kunnalta.

Erillisten toimipisteiden sijasta ympäristöterveydenhuollon palvelut, eläinlääkintähuoltoa lukuun ottamatta, on nykyisin keskitetty yhteen paikkaan. Osa palveluista ja valvonnasta tuotetaan sähköisillä järjestelmillä. Asiakkaiden palvelujen tuottamisessa ja valvonnassa hyödynnetään yhä enemmän sähköisiä järjestelmiä. Pääosa valvontakohteista sijaitsee keskeisellä kaupunkialueella tai entisissä kuntakeskukissa. Maaseutuvaltaisten alueiden liittäminen on tuonut lisätehtäviä haja-asutusalueiden vesihuoltolaitosten ja –osuuskuntien, kiinteistöjen sisäilmaongelmien sekä lisääntyneiden eläintilojen muodossa.

Pääministeri Marin linjasi hallitusohjelmassa, että ympäristöterveydenhuollon järjestäminen osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta selvitetään. Selvityksen perusteella ministerityöryhmä linjasi, että ympäristöterveydenhuollon tehtäviä ei tässä vaiheessa sisällytetä maakunnan tehtäviin. Tehtävien siirtoa maakunnille selvitetään myöhemmin monialaisen maakunnan valmistelun yhteydessä.

1.2.2 Valvonnan voimavarat ja tehtävät

Kuopion kaupunginvaltuuston hyväksymän Kuopion kaupungin hallintosäännön mukaan kaupunkiympäristön palvelualueen ympäristö- ja rakennuslautakunta vastaa terveydensuojelu-, elintarvike- ja tupakkalain, sekä lääkelaiissa kunnalle määrätystä nikotiinivalmisteiden myyntiä ja valvontaa koskevista tehtävistä. Näitä tehtäviä hoitaa ympäristö- ja rakennuslautakunnan alaisuudessa ympäristöterveydenhuollon henkilökunta, jolle tehtävät on määrätty toimintasäännöllä

Ympäristöterveydenhuollossa työskentelee vakituisesti kymmenen ympäristöterveystarkastajaa, ympäristöterveyspäällikkö, elintarviketarkastaja sekä hallintopalvelusihteeri. Vuoden 2014 aikana täytettiin yksi ympäristöterveystarkastajan virka. Hänen tehtävänsä painottuvat tupakkalain valvontaan ja talous- ja uimaveden valvontaan. Nilsiän kuntaliitoksen yhteydessä 2013 ympäristöterveydenhuoltoon saatiin Nilsiän aluetta hoitanut terveystarkastaja. Maaningan ja Juankosken kuntaliitosten yhteydessä ympäristöterveydenhuolto ei saanut lisähenkilöstöä. Henkilöstö on erikoistunut valvonnan eri toimialoille. Henkilökunnalla on lainsäädännön edellyttämä pätevyys niissä tehtävissä, joita he hoitavat. Lisäksi vakituisella henkilöstöllä on pitkäaikainen työkokemus omalta erikoistumisalaltaan. Ympäristöterveydenhuollossa on työskennellyt myös opiskelijoita kesäaikoina.

Taulukkoon 1.1 on koottu käytettävissä olevat voimavarat ja niiden jakautuminen toimialakohtaisesti. Taulukossa on arvioitu myös, paljonko työajasta käytetään suunnitelmalliseen valvontaan.

Osa henkilökunnasta tekee myös muille toimialoille (mm. ympäristönsuojelulle) määriteltyjä tehtäviä. Taulukkoon ei ole otettu huomioon toimistohenkilökunnan työpanosta eikä eläinlääkintähuollon ostopalveluna ostettua työpanosta.

Taulukko 1.1. Suunnitelma voimavarojen jakautumisesta valvottaville toimialoille.

	Käytettävissä kokonaisuudessa htv	kokonaisuudesta käytettävissä suunnitelmalliseen valvontaan htv
Elintarvikevalvonta	6	1,7
Terveydensuojelun valvonta	4,3	1,4
Tupakkavalvonta	0,5	0,3
yhteensä	10,8	3,4
	100 %	31 %

Talousvesivalvonnassa on resurssivajausta johtuen mm. työntekijän osa-aikaisuudesta ja talousvettä koskevien valvontaveloitteiden lisääntymisestä. Muilta osin ympäristöterveydenhuollon resurssit ovat kohtalaisella tasolla. Erityishaasteita resurssien riittävyyteen voivat tuoda esim. tilanteet, joissa resursseja joudutaan kohdentamaan yllättävien tehtävien hoitamiseen tai henkilökunnan pitkät poissaolot. Näiden erityistilanteiden hallitsemiseksi ympäristöterveydenhuollolla on kattava varahenkilöjärjestelmä. Lisäksi toimintaa sekä tehtäviä pyritään priorisoimaan siten, että ensisijaisesti hoidetaan tehtävät, jotka liittyvät terveyshaittaepäilyihin ja häiriötilanteiden aiheuttamiin toimenpiteisiin. Ilmoitusten ja hakemusten käsittelyt, sidosryhmäyhteistyö ja ohjaus ja neuvonta lainsäädännön muutoksista ovat myös ensisijaisesti hoidettavia tehtäviä. Ympäristöterveydenhuolto on esittänyt määräaikaisen viran täyttämistä korvaamaan useamman osa-aikaisen viran aiheuttamaa resurssivajetta.

1.2.3 Koulutus

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 5 §:n mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että ympäristöterveydenhuollon henkilöstö osallistuu riittävästi täydennyskoulutukseen. Täydennyskoulutuksen sisällössä on otettava huomioon henkilöstön peruskoulutuksen pituus, työn vaativuus ja tehtävien sisältö. Koulutukseen osallistuminen perustuu henkilön ja valvontayksikön osaamistarpeisiin. Henkilöstön osaamistarpeista keskustellaan mm. joka vuosi pidettävissä kehityskeskusteluissa. Ympäristöterveydenhuollon henkilökunta osallistuu oman erikoistumisalansa koulutukseen ja ylläpitää erikoisosaamistaan. Lainsäädännöstä johtuvien uusien tehtävien tai tehtävissä tapahtuviin muutoksiin liittyvään koulutukseen panostetaan erityisesti. Keskusvirastojen ja AVIen lähialueilla järjestämiin tai koordinoimiin maksuttomiin koulutuksiin ja työhjauspäiviin osallistutaan säännöllisesti. Etäkoulutukset ovat lisänneet mahdollisuutta osallistua koulutuksiin. Ympäristöterveydenhuollon yhteisillä koulutuspäivillä käsitellään koko ympäristöterveydenhuollolle yhteisiä teemoja. Näille koulutuspäiville osallistutaan osittain vuoroperiaatteen mukaan, ellei koulutuspäivillä ole erityisesti panostettu johonkin erityisosaamisalueeseen. Koulutusmateriaalit jaetaan henkilöstön nähtäväksi yhteiseen sähköiseen koulutuskansioon. Keskimäärin koulutuspäiviä on ollut n. 6 päivää työntekijää kohden vuosittain. Koulutukseen on talousarviossa varattu erillinen määräraha.

1.2.4 Valvontakohderekisteri / Tietojärjestelmä

Vuoden 2019 alussa ympäristöterveydenhuollon keskitetty tietojärjestelmä KUTI/YHTI korvautui VATI-tietojärjestelmällä. VATI:ssa on hyödynnetty aiempien järjestelmien tietovarastoja (kohde- ja

valvontatietoja). VATI:n reaaliaikainen käyttöliittymä hyödyntää valvonnan riskiperusteisuuden vaatimusta sekä toimii päivittäisen valvontatyön työkaluna. Järjestelmä toimii jatkossa toiminnanohjaus-, valvontatoimi- ja raportointiratkaisuna viranomaisille. VATI:n käytössä on ollut edelleen suuria vaikeuksia sen toimimattomuuden vuoksi. VATI on alkuvaiheessa lisännyt työmäärää tietojen kirjaamisessa, mikä on vaikuttanut tarkastusten määrää vähentävästi. Valtakunnallisessa valvontaohjelmassa edellytetään ja keskusvirastot ovat määränneet, että kunnat ilmoittavat kohde- ja valvontatiedot käyttäen VATI-tietojärjestelmää. Vuoden 2020 lopulla on otettu käyttöön valtakunnallinen ilmoituspalvelujärjestelmä ILPPA. Toimijat voivat tehdä toimintaa koskevat ilmoitukset ILPPA -palvelun kautta. Ilmoitukset kirjautuvat VATI-tietojärjestelmään.

Ympäristöterveydenhuollon valvontayksikkötietojen hallintajärjestelmän VYHA:n avulla hallinnoidaan ympäristöterveydenhuollon valvontayksikkötietoja. Järjestelmää käytetään valvontaa ja valvontayksikköä koskevien tietojen keräämiseen, joita ovat mm. henkilöresurssit, valvontasuunnitelma ja sen toteutumisen sanallinen arviointi. Kuntien on pidettävä tiedot ajan tasalla.

Kohteiden lupakäsittely tehdään D360 asianhallintajärjestelmällä, joka sisältää on myös arkistoinnin. Paperiasiakirjat säilytetään ympäristöterveydenhuollon lähiarkistossa.

1.3 Valvonnan maksullisuus

Ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman mukainen valvonta on pääsääntöisesti maksullista. Kunnan valvontaviranomaisen on perittävä toimijalta hyväksymänsä taksan mukainen maksu valvontasuunnitelmaan sisällyvistä tarkastuksista, näytteenotosta ja näytteen tutkimuksesta. Maksujen periminen suunnitelmallisesta valvonnasta edellyttää hyväksytyä valvontasuunnitelmaa ja maksutaksaa. Valvontaprojekteihin tai -hankkeisiin liittyvät tarkastukset ovat maksullisia. Valvontamaksut määritellään kattamaan suunnitelmallisesta valvonnasta aiheutuneet kustannukset. Maksullisuuden periaatteena on, että valvonnasta perittävät maksut eivät saa ylittää todellisia kustannuksia. Poikkeuksena tästä on tupakkalain mukainen valvontamaksu, joka on veroluonteinen ja voi ylittää valvonnan todelliset kustannukset tupakkalain säädettyin edellytyksin. Ympäristöterveydenhuollon lakeihin on tulossa muutoksia, jotka mahdollistavat myös laajemmin vuosimaksun perimisen valvonnasta.

Ympäristöterveydenhuollossa maksuja peritään

Elintarvikelain (23/2006) mukaan

- 1) laitosten hyväksymisestä ja muun kuin 13 § 3 momentissa tarkoitetun elintarvikehuoneiston ilmoituksen käsittelystä
- 2) elintarvikelain 48 §:n mukaisen kunnalliseen valvontasuunnitelmaan sisällyvästä tarkastuksesta, näytteenotosta ja näytteen tutkimisesta;
- 3) Euroopan unionin ulkopuolella elintarvikkeita vievien elintarvikehuoneistojen valvonnasta siltä osin kuin vienti ostajamaan vaatimuksesta edellyttää tavallista kattavampaa valvontaa; sekä
- 4) elintarvikemääräysten noudattamatta jättämiseen perustuvien elintarvikelain 55 – 64 §:ssä tarkoitettujen toimenpiteiden valvomiseksi tapahtuvasta tarkastuksesta.

Maksuja peritään lisäksi muustakin valvonnasta sekä siihen liittyvistä tarkastuksista ja tutkimuksista sellaisena, kuin Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 2017/625 artikloissa 79 - 85 säädetään.

Terveydensuojelulain (763/1994) mukaan

- 1) terveydensuojelulain 13 § mukaisista toiminnoista sekä 18 a §:n mukaisesta vedenjakelualueesta tehtävien ilmoitusten käsittelystä ja myönnettyistä todistuksista sekä ilmoitusten johdosta terveydensuojelulain 51 §:n nojalla tehtävistä päätöksistä;
- 2) terveydensuojelulain 18 § mukaisen laitoksen hyväksymisestä;
- 3) terveydensuojelulain 6 §:n kunnalliseen valvontasuunnitelmaan sisältyvästä tarkastuksesta, näytteenotosta ja näytteen tutkimisesta;
- 4) terveydensuojelulain 13 §:n ja 18 a §:n mukaisen ilmoituksen ja terveydensuojelulain 18 §:n mukaisen hakemuksen vireilläolosta, kuulemisesta ja päätöksen ilmoittamisesta aiheutuvista kuluista;
- 5) terveydensuojelulain 6 §:ssä tarkoitettuun kunnan valvontasuunnitelmaan sisältyvän tarkastuksen perusteella annettujen määräysten valvonnasta silloin, kun määräysten antaminen perustuu tämän lain säännösten noudattamatta jättämiseen;
- 6) terveydensuojelulain 13 §:n nojalla tehtyjen ilmoitusten perusteella annettujen määräysten valvonnasta;
- 7) terveydensuojelulain 18 §:n nojalla tehdyn hakemuksen perusteella annettujen määräysten valvonnasta sekä 20 §:ssä edellytetyyn talousveden laadun valvonnasta ja tarkkailusta;
- 8) terveydensuojelulain 20 § perusteella tehtävästä riskinarvioinnin hyväksymisestä;
- 9) terveydensuojelulain 29 §:ssä edellytetystä uimaveden säännöllisestä valvonnasta
- 10) asunnossa tai muussa oleskelutilassa suoritetusta tarkastuksesta, joka liittyy terveydensuojelulain 26 §:n mukaisten terveyshaittojen selvittämiseen tai haitan poistamisen varmistamiseen; viranomaisen ensimmäinen tarkastus terveyshaittaepäilyn selvittämiseksi ja siihen liittyvä jatkotutkimustarpeen määrittely on kuitenkin maksuton;
- 11) asunnossa tai muussa oleskelutilassa suoritetusta tarkastuksesta, mittauksesta, näytteenotosta, tutkimuksesta ja selvityksestä, joka liittyy terveydensuojelulain 26 §:n mukaisten terveyshaittojen selvittämiseen tai haitan poistamisen varmistamiseen; (arvonlisäverollinen);
- 12) asunnossa tai muussa oleskelutilassa suoritetusta mittauksesta, näytteenotosta, tutkimuksesta ja selvityksestä, joka liittyy terveydensuojelulain 26:n mukaisten terveyshaittojen selvittämiseen (arvonlisäverollinen);
- 13) kaivon omistajalta talousvesitutkimuksista silloin, kun kysymys ei ole 16 §:n 4 momentissa tarkoitettua vedenjakelualueesta (arvonlisäverollinen);
- 14) ympäristönsuojelulain 17 luvussa tarkoitetun valtioneuvoston asetuksen noudattamisen valvontaan liittyvistä tarkastuksista;
- 15) säteilylain 173 §:ssä tarkoitetun solariumlaitteen tarkastuksesta;

Tupakkalain (549/2016) mukaan

- 1) tupakkalain 44 §:ssä tarkoitettua vähittäismyyntilupaa koskevan hakemuksen käsittelystä;
- 2) tupakkalain 48 §:ssä tarkoitetun nikotiininesteiden vähittäismyyntiä koskevan ilmoituksen käsittelystä;
- 3) tupakkalain 50 §:ssä tarkoitetun tukkumyynti-ilmoituksen käsittelystä;

- 4) tupakkalain 79 §:ssä tarkoitetun tupakointikieltoa koskevan hakemuksen käsittelystä;
- 5) tupakkalain 91 §:ssä tarkoitetusta vuosittaisesta myyntipistekohtaisesta valvontamaksusta.

Uusintatarkastuksesta voidaan periä maksu, mikäli se tehdään valvontasuunnitelman mukaisella tarkastuksella ilmenneiden puutteiden korjaamisen varmistamiseksi.

Käsittely- tai hyväksymismaksua sovelletaan myös toiminnan olennaista muuttamista koskevaan ilmoitukseen tai hakemukseen sekä toiminnanharjoittajan vaihtumisesta ilmoittamiseen.

Maksut määräytyvät ympäristö- ja rakennuslautakunnan hyväksymän ympäristöterveydenhuollon maksutaksan mukaisesti. Maksuun sisältyvät tarkastuksen valmisteluun kuluva aika, tarkastukseen käytetty aika mukaan lukien keskimääräinen matka-aika ja tarkastuspöytäkirjan laadintaan käytetty aika. Ympäristöterveydenhuollon maksutaksa on hyväksytty ympäristölautakunnassa 25.6.2020. Maksutaksaa tarkistetaan tarvittaessa.

Valvontasuunnitelman toteutumisen arvioinnin yhteydessä arvioidaan myös valvonnasta saatujen tulojen määrä ja niiden kohdentuminen.

1.4 Valvonta

1.4.1 Tarkastuksen tavoitteet ja sisältö

Ympäristöterveydenhuoltoon liittyvän valvonnan toimeenpanossa tarkastustoiminta on oleellinen osa kohteen tai toiminnan vaatimustenmukaisuuden selvittämistä. Tarkastukset ovat hyvin suunniteltuina ja toteutettuina oleellinen osa vaikuttavaa valvontaa ja tekevät viranomaisten toimintaa näkyväksi, mikä vahvistaa kansalaisten ja toiminnanharjoittajien luottamusta valvonnan toimivuuteen. Tarkastukset myös antavat toiminnanharjoittajille tilaisuuden saada viranomaisilta ohjausta ja neuvontaa. Tarkastus voi kohdistua tiloihin, olosuhteisiin, omavalvontaan, asiakirjoihin, tuotteisiin, toimintatapoihin ja verkko kauppaan. Tarkastukseen valmistautumisen yhteydessä valitaan tarkastettavat asiakokonaisuudet riskiperusteisesti. Tarkastuksen aikana voi tulla esille myös muita kuin ennakkoon tarkastettavaksi suunniteltuja asioita, jotka huomioidaan tarkastuksella. Yksittäinen tarkastus voi pitää sisällään koko kohteen tarkastuksen tai vain jonkin osa-alueen tarkastuksen. Kohteen ja kohteessa harjoitettavan toiminnan tai siellä valmistettavien tuotteiden tai tarjottavien palvelujen mahdollisten terveystaittojen selvittämiseksi sekä turvallisuuden ja määräystenmukaisuuden arvioimista varten voidaan tarkastusten yhteydessä ottaa näytteitä sekä tehdä mittauksia. Tarkastus voidaan suorittaa myös ns. etätarkastuksena, jolloin se tehdään asiakirjatarkastuksena tai videoneuvotteluna, jossa tarkastetaan pyydetty selvitykset ja käytetään hyväksi tarkastuskohteesta otettuja valo- ja/tai videokuvia. Etätarkastuksia tehdään erityisesti tartuntatautilanteissa. Mikäli valvottavassa kohteessa todetaan puutteita tai toiminta ei ole määräysten mukaista, annetaan ohjausta ja neuvontaa ja tarvittaessa kehotuksia tai määräyksiä. Kehotusten tai määräysten toteutumista valvotaan tarvittaessa uusintatarkastuksella. Tarkastus voi sisältää useiden ympäristöterveydenhuollon lakien mukaisia toimenpiteitä. Pelkkä näytteenottokäynti ei ole tarkastus.

Valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset suunnitellaan etukäteen ja ne on kirjattu valvontasuunnitelmaan. Myös uusintatarkastuksiin varaudutaan. Valvontasuunnitelmaan kirjatut tarkastukset ovat säännöllistä tarkastustoimintaa. Tarkastuksia tehdään myös muistakin syistä, esimerkiksi kuluttajien tekemien valitusten perusteella. Nämä tarkastukset tehdään ensisijaisesti. Myös uusien kohteiden ennakotarkastuksiin sekä muihin lakisäätteisten ilmoitusten perusteella tehtäviin tarkastuksiin on varattava riittävästi aikaa.

Tarkastuksen sisältö määräytyy sen mukaan, millaiseen kohteeseen ja minkä lain perusteella tarkastus tehdään. Joihinkin kohteisiin saattaa olla tarkoituksenmukaista tehdä tarkastus samanaikaisesti useamman lain perusteella. Toisaalta tarkastajien erikoistuminen vähentää useamman lain perusteella tehtävää tarkastustoimintaa. Tarkastuksissa hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan keskusvirastojen malliasiakirjoja.

Tarkastuksesta laaditaan tarkastuskertomus ja tarkastetut asiat kirjataan, vaikka tarkastuksella ei havaitaisikaan epäkohtia. Tarkastuskertomukseen kirjataan valvonnan tarkoitus, sovellettu lainsäädäntö, käytetyt menetelmät ja valvonnan tulokset sekä tarvittaessa asianomaiselta toimijalta edellytettävät toimet ja niiden määräajat. Tarkastuskertomus toimitetaan toiminnanharjoittajalle ja muille asianosaisille pääsääntöisesti VATI-tietojärjestelmän kautta sähköisesti. Lisäksi otetaan huomioon, mitä Ruokavirasto määrää valvontatietojen julkistamisesta.

Valvontasuunnitelmien toimialakohtaisissa osissa on tarkempia ohjeita eri lakien perusteella tehtävien tarkastusten sisällöstä ja tarkastukseen käytettävästä ajasta.

1.4.2 Valvontakohteiden tarkastustiheydet

Valvontasuunnitelmassa tarkastustiheydet perustuvat valtakunnallisiin valvontaohjeisiin, valvontakohteiden kartoitukseen, riskinarviointiin sekä valvonnan kattavuuden varmistamiseen eri toimialoilla.

Lähtökohdan valvontatarpeelle muodostavat tiedot erityyppisten valvontakohteiden lukumääristä ja kohteiden tuntemus. Valvontakohteita joudutaan usein tarkastelemaan useamman eri ympäristöterveydenhuollon lain näkökulmasta.

Keskusvirastot ovat laatineet valvontakohdetyypeittäin alustavat tarkastustiheydet, jotka on kirjattu valvontasuunnitelmaan. VATI:ssa oleva kohteiden tarkastustiheys määräytyy keskusviranomaisten riskinarvioinnin tai toimialakohtaisten valvontaohjelmien mukaisesti. Tätä riskinarviointia noudatetaan, ellei kohteelle ole tehty omaa riskinarviointia. Kuopiossa kaikille kohteille tehdään kohdekohtainen riskinarviointi. Riskinarviointi perustuu kohteessa harjoitettavan toiminnan luonteeseen ja laajuuteen, aiemmilla tarkastuksilla tehtyihin havaintoihin toiminnan järjestämisestä, toiminnan olosuhteista ja mahdollisesti havaituista puutteista ja niiden korjaamiseksi annetuista kehotuksista ja määräyksistä. Toimiva omavalvonta tai muu vastaava kohteessa tehtävä sisäinen valvonta, laadunvalvonta tai käyttötarkkailu sekä hyvä turvallisuuskulttuuri ja turvallisuusjohtaminen pienentävät riskiä ja suunnitelmallisten tarkastusten tiheyttä. Kohteessa todetut vakavat epäkohdat tai ilmoitusten kautta tietoon tulleet puutteet ja lainvastaisuudet voivat olla perusteena nostaa tarkastustiheyttä. Lisäksi tehdään uusintatarkastuksia, jotta voidaan selvittää, onko annettuja kehotuksia ja määräyksiä noudatettu.

Mikäli säännöllisen valvonnan tarkastusta ei ehditä tehdä suunnitelmavuonna, voidaan tarkastus siirtää seuraavalle vuodelle. Tarkastuksia voidaan tarvittaessa aikaistaa edelliselle vuodelle.

Niiden kohteiden osalta, jotka eivät ole tiedossa valvontasuunnitelmaa laadittaessa tai jotka aloittavat toimintansa valvontasuunnitelman hyväksymisen jälkeen, noudatetaan VATI:ssa näkyvää kohteiden tarkastustiheyttä, joka määräytyy keskusvirastojen riskinarvioinnin tai toimialakohtaisen valvontaohjelman mukaisesti. Uudet ilmoitetut kohteet tulevat heti ilmoituksen tai lupakäsittelyn jälkeen suunnitelmallisen valvonnan piiriin ja ne tarkastetaan kolmen kuukauden sisällä ilmoituksen vastaanottamisesta tai sisällytetään tarkastusten muuhun valvontarytmiin. Toiminnanharjoittajan vaihtumisen yhteydessä tehdään säännöllisen valvonnan mukainen tarkastus.

1.4.3 Tarkastukseen käytettävä aika

Valvontakohtetyypin tarkastukseen keskimääräisesti käytettävän ajan suunnittelussa on otettu huomioon tarkastuksen valvontakohtetyypin, kohteen valvontahistoria, tarkastuksen valmistelu, tarkastuksen sisältö sekä tarkastuskertomuksen laatiminen.

Tarkastusaikaa tietojärjestelmiin kirjattaessa tarkastukseen käytettyyn aikaan sisällytetään tarkastukseen valmistautuminen, tarkastus sekä tarkastuskertomus ja muiden tarvittavien asiakirjojen laatiminen, mikä sisältää myös tietojen tallentamisen tietojärjestelmään. Suunnittelussa huomioidaan myös matkaan tarvittava aika, jota ei kuitenkaan lasketa mukaan tarkastusaikaan. Tarkastusaika on määritelty tarkemmin toimialakohtaisissa suunnitelmissa.

1.4.4 Näytteenotto, näytteiden tutkiminen ja ulkopuoliset asiantuntijat

Näytteenotto ja näytteiden tutkiminen ovat keskeisiä menetelmiä erityisesti elintarvike- ja terveydensuojeluvalvonnassa. Myös tupakkalain valvonta voi edellyttää näytteenottoa. Toimialakohtaisiin näytteenotto- ja tutkimussuunnitelmiin sisällytetään sellaiset ympäristöterveydenhuollon lainsäädännössä edellytetyt näytteenotot ja tutkimukset, jotka on mahdollista suunnitella etukäteen. Lisäksi kuvataan muut tilanteet, joissa näytteitä otetaan. Näytteenotosta aiheutuvat kustannukset kohdistetaan toiminnanharjoittajalle. Poikkeuksena ovat ruoka- ja vesivälitteisten epidemioiden ja asiakasvalitusten perusteella otettavat näytteet. Näytteenottosuunnitelmaan kirjataan myös sellaiset toimialakohtaisten valtakunnallisten valvontaohjelmien mukaiset näytteet, joista vastaa asianomainen keskusviranomainen. Näytteenottosuunnitelmaan on kirjattu lisäksi tiedossa olevat mahdolliset valtakunnalliset näytteenottoprojektit, joihin osallistutaan.

Näytteistä osa otetaan ympäristöterveydenhuollon toimesta, mutta näytteenottoon käytetään myös hyväksytyjä ulkopuolisia asiantuntijoita.

Elintarvikelaissa (36 §) ja terveydensuojelulaissa (49 §) säädetään, että valvontaviranomainen voi käyttää ulkopuolisia asiantuntijoita valvontaan liittyvissä tehtävissä. Toimialakohtaisissa osioissa on kirjattu, mikäli tällaisia ulkopuolisia asiantuntijoita käytetään sekä käytettävät menetelmät ja tehtävät, joihin ulkopuolista asiantuntijaa käytetään. Ulkopuolisia asiantuntijoita käytettäessä päätökset valvontatoimis-

ta tekee valvontaviranomainen. Ulkopuolisella asiantuntijalla on oltava riittävä osaaminen ja pätevyys. Elintarvikelaissa säädetään lisäksi, että viranomaisen, joka siirtää tehtävän ulkopuoliselle asiantuntijalle, on ilmoitettava Ruokavirastolle siirrettävä tehtävä sekä asiantuntija, jolle tehtävä siirretään.

Elintarvikelaki ja terveydensuojelulaki edellyttävät, että valvontasuunnitelmassa on esitettävä hyväksytyt laboratoriot, joihin valvonta tukeutuu. Näytteet toimitetaan pääasiassa Savo-Karjalan ympäristötutkimus Oy laboratorioon. Laboratorio on Ruokaviraston hyväksymä viranomaisnäytteitä tutkiva laboratorio. Laboratorio on FINAS-akkreditoitu (T047) ja se täyttää standardin SFS-EN ISO/IEC 17025 mukaiset vaatimukset. Talous- ja uimavesien sekä elintarvikkeiden tutkimuksissa laboratorio käyttää akkreditoituja tutkimusmenetelmiä. Niiden analyysien osalta, joihin laboratorion ei ole pätevyyttä, on sillä käytössään asianmukaiset alihankintamenettelyt. Savo-Karjalan ympäristötutkimus Oy:n laboratoriota käytetään osittain myös viranomaisnäytteenotossa. Uimarantojen vesinäytteet tutkitaan Eurofins Environment Testing Finland Oy:n Jyväskylän laboratoriossa. Laboratorio on FINAS-akkreditoitu (TO39) ja se täyttää SFS-EN ISO/IEC 17025 vaatimukset. Ruokavirasto on hyväksynyt laboratorion uimavesiä ja allasvesiä tutkivaksi laboratorionksi.

1.4.5 Valvontahankkeet

Valvontahankkeilla selvitetään tietyn valvottavan toiminnan tai olosuhteiden säädöstenmukaisuutta. Valvontahankkeilla voidaan toteuttaa säännöllistä valvontaa esimerkiksi kohdetyyppikohtaisesti erilaisiin paikallisesti tunnistettuihin riskikohteisiin. Niillä pyritään myös lisäämään valvontaviranomaisten ja toimijoiden osaamista tehtävälueella.

Keskusviranomaiset voivat toteuttaa valvontahankkeita toimialoillaan vuosittain. Niihin pyritään osallistumaan mahdollisuuksien mukaan. Valvontahankkeet ovat osa kunnan valvontaa ja ne toteutetaan osana suunnitelmallista valvontaa. Hankkeet voidaan sisältää tarkastuksiin liittyen erilaisia valvonnallisia selvityksiä, tutkimuksia tai näytteenottoa. Valvontasuunnitelmassa on varattu aikaa ja resursseja vuosittaisten valvontaprojektien toteuttamiseen.

1.4.6 Ympäristöterveydenhuollon yhteiset painopisteet

Yhteisessä valtakunnallisessa valvontaohjelmassa koko valvontasuunnitelmakauden tavoitteena on yhdenmukainen valvonta ja yhteistyö. Aluehallintoviranomaiset tekevät valvontayksiköihin arviointi- ja ohjauskäyntejä, joissa keskitytään arvioimaan valvontayksiköiden toimintaa ja samalla ohjaamaan ja tukemaan niitä toiminnassaan. Kuopiossa aluehallintovirasto teki arviointi- ja ohjauskäynnin vuoden 2018 lopussa ja antoi siitä raportin vuoden 2019 alkupuolella. Raportissa mainittuja kehitettäviä ja korjattavia asioita on otettu jo huomioon valvontasuunnitelman toteutumisen arvioissa ja valvontasuunnitelman laatimisessa sekä tullaan ottamaan huomioon mahdollisuuksien mukaan toiminnassa. Ympäristöterveydenhuollon tehtävät edellyttävät yhteistyötä eri viranomaisten kesken (mm. rakennusvalvonta, ympäristönsuojelu, pelastuslaitos, poliisi, kaavoitus) ja toisten valvontayksiköiden kanssa. Tätä pyritään edelleen kehittämään.

Ympäristöterveydenhuollon lakien noudattaminen edellyttää toimijoilta paljon osaamista. Tämän vuoksi on toimijoille lähetetty ohjeita ja neuvoja mm. lainsäädäntöön ja sen tulkintaan liittyvissä asioissa.

1.5 Häiriötilanteisiin varautuminen

1.5.1 Varautuminen häiriö- ja poikkeustilanteisiin

Terveydensuojelu- ja elintarvikelain mukaan kunnan valvontaviranomaisen on yhteistyössä muiden viranomaisten ja laitosten kanssa laadittava suunnitelma elinympäristöön vaikuttaviin häiriötilanteisiin varautumiseksi. Toiminta on suunniteltava ennakolta ja sitä on harjoiteltava siten, että häiriötilanteessa pystytään ehkäisemään, selvittämään ja poistamaan häiriön aiheuttamat terveyshaitat, häiriön vaikutukset saadaan rajoitettua mahdollisimman vähäisiksi ja häiriöstä toipuminen saadaan käyntiin mahdollisimman nopeasti. Häiriötilanteissa käytetään hyväksi keskusviranomaisten laatimia ohjeita. Ympäristöterveydenhuollolle on laadittu valmiussuunnitelma ja häiriötilannesuunnitelmat, joita päivitetään. Häiriötilanneviestintäsuunnitelma on laadittu ja sitä päivitetään. Ympäristöterveydenhuolto osallistuu Pohjois-Savon alueella järjestettäviin valmiusharjoituksiin.

Häiriö- ja poikkeustilanteissa ympäristöterveyden tehtävät hoidetaan tarkoituksenmukaisesti. Häiriö- ja poikkeustilanteissa järjestetään nopea näytteiden keruu ja näytteiden tutkiminen sekä arvioidaan mahdolliset terveyshaitat. Tarvittaessa annetaan määräyksiä, kieltoja ja rajoitetaan toimintoja terveyshaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi sekä annetaan asiantuntija-apua muille viranomaisille.

1.5.2 Varautuminen elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvittämiseen

1.5.2.1 Epidemioiden selvitystyöryhmä

Ilmoitus tai epäily elintarvike-, talous- tai uimavesivälitteisestä ruokamyrkytyksestä edellyttää viipymättä tehtävää arviointia ja selvitystä tapauksesta. Ruoka- tai vesivälitteisten epidemiatutkimusten keskeinen tavoite on sairastumisen aiheuttajan ja lähteen etsiminen. Nopea selvittäminen on tärkeää, jotta voidaan estää epidemian mahdollinen leviäminen ja saada ehkäisevät toimenpiteet käyntiin. Elintarvikkeiden, juomaveden ja uimaveden välityksellä leviävien tartuntatauti-epidemioiden sekä muiden ruokamyrkytysten selvittämiseksi, rajoittamiseksi ja ehkäisemiseksi on tarpeen seurata niiden esiintymistä.

Ruokamyrkytys-epidemian selvittämiseksi on nimetty selvitystyöryhmä. Kuopion kaupungin selvitystyöryhmän kokoonpano on seuraava

- terveydenhuollon tartuntataudeista vastaava lääkäri
- ympäristöterveyspäällikkö
- Siilinjärven vastaava eläinlääkäri
- elintarviketarkastaja
- terveydenhuollon tartuntataudeista vastaava tartuntatautihoitaja
- ympäristöterveystarkastajat (2), joiden tehtävänä elintarvikevalvonta ja talousvesivalvonta
- Kuopion Veden tuotantopäällikkö
- KYS:n infektio- ja sairaalahygieniayksikön osastonhoitaja

Laajoissa ja luonteeltaan erityisissä epidemioissa työryhmää täydennetään ulkopuolisilla asiantuntijoilla esim. sairaanhoitopiiri. Ruokamyrkytys-epidemian selvittäminen vaatii hyvää yhteistyötä tartunta-

tauti-, terveydensuojelu- ja elintarvikevalvontaviranomaisten välillä, jonka takia epidemiatyöryhmä kokoontuu säännöllisesti kolme kertaa vuodessa.

1.5.2.2 Elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvittäminen

Elintarvike- ja vesivälitteisellä epidemiolla tarkoitetaan tapausta, jossa vähintään kaksi henkilöä on saanut samanlaatuisen sairauden samasta ruoasta tai vedestä. Jos tauti on harvinainen tai vaikea (esim. botulismi, EHEC- infektio) voi jo yksikin epäilty tapaus merkitä epidemian uhkaa vaatiessa välittömiä selvityksiä ja toimenpiteitä. Ruoka- tai vesivälitteisten epidemioiden selvitystyöstä on laadittu toimintaohje.

Tieto ruokamyrkytys-epidemiaepäilystä voi tulla esim. asiakkaan suorana yhteydenottona, elintarvikealan toimijan ilmoittamana tai tartuntataudeista vastaavan henkilön kautta. Elintarvikkeiden ja talousveden turvallisuudesta on vastuussa toimija. Elintarvikevalvontakohteille jaetaan kohteita varten laadittua toimintaohje ruokamyrkytys-epäilytapauksien varalle. Toimintaohjetta päivitetään säännöllisesti ja siinä on yhteystiedot myös virka-ajan ulkopuolella tehtäviä ilmoituksia varten. Ympäristöterveydenhuolto on ottanut käyttöön sähköisten ja vaiheistettujen epäilyilmoitusten käsittelyn.

Ruoka- tai vesivälitteisestä myrkytys-epäilyä selvittää pääsääntöisesti kohteen tarkastaja tai hänen varahenkilönsä. Epäilyilmoitukset tulevat kaikkien elintarvikevalvontaa tekevien tietoon ja lisäksi elintarviketarkastajalle sekä ympäristöterveyspäällikölle. Mikäli tilanearvioinnin perusteella päädytään kohteen tarkastukseen ja näytteidenottoon, hoidetaan ne kiireellisinä. Tarkastajia varten on laadittu toimintaohje ruoka tai vesivälitteisen myrkytys-epäilytapauksien käsittelyvaiheista ja raportoinnista. Lisäksi apuna käytetään terveysvaarakansion ohjeita. Tarkastuksen jälkeen tehdään arvio kyselyn käynnistämisestä. Myös selvitystyöryhmä kutsutaan koolle tarvittaessa.

Selvitystöiden perusteella laaditaan johtopäätökset epäilyilmoitukseen liittyen. Mikäli RYMY-ilmoitus on tehty, laaditaan tarkastusraporttien, tutkimustuloksien ja kyselyaineiston pohjalta johtopäätösraportti RYMY-selvitysilmoitusta varten. Kohteelle, jossa ruokamyrkytys-epidemia tai epidemiaepäily on ollut, annetaan kirjallinen yhteenveto ja tarvittaessa annetaan toimenpideohjeita tai korjauskehotuksia. Tarvittaessa kohteessa järjestetään epidemiaa koskeva palautetilaisuus. Kohteen tarkastaja valvoo, että toimija huolehtii elintarviketurvallisuuteen liittyvistä korjaustoimenpiteistä.

Talousarviossa varaudutaan mahdollisista epidemiaselvityksistä (mm. näytteiden analysointi) aiheutuviin kustannuksiin.

1.5.2.3 Vedenjakeluhäiriöt, vesiepidemiat

Saatuun tiedon toimittamansa talousveden aiheuttamasta epidemiasta tai epäillessään toimittamansa talousveden voivan aiheuttaa epidemian, talousvettä toimittava laitos ilmoittaa siitä välittömästi ympäristöterveydenhuoltoon ja ryhtyy toimenpiteisiin talousveden laadun parantamiseksi. Laitoskohtaisiin valvontatutkimusohjelmiin sisältyvät tarkemmat toimintaohjeet vesiepidemioiden ja vedenjakeluhäiriöiden varalle.

Ympäristöterveydenhuolto on mukana selvittämässä mahdollisten korvaavien vesilähteiden veden laatua ja jakelujärjestelmien (mm. kuljetusajoneuvojen säiliöiden) sopivuutta käyttöön. Veden saastumistapauksissa ympäristöterveydenhuolto ryhtyy toimenpiteisiin taudin leviämisen ehkäisemiseksi, esimerkiksi kieltää saastuneen vesilähteen käytön ja seuraa veden laatua. Kaikilla ympäristöterveystarkastajilla on valmiudet ottaa vesinäytteitä. Veden käytön rajoituksista tiedotetaan, tiedottamisessa noudetaan erillistä suunnitelmaa. Ympäristöterveydenhuolto tekee myös viipymättä tapausta koskevan selvityksen RYMY-tietojärjestelmän kautta, myös aluehallintovirastolle tehdään ohjeiden mukaiset ilmoitukset.

Jätevesien siirron keskeytymisestä aiheutuvat tulvimisilmiöt viemäriverkossa voivat aiheuttaa talousveden saastumisen tai onnettomuuden kohteeksi joutuneiden huoneistojen käytön rajoittamista. Ympäristöterveydenhuolto voi antaa tarvittaessa neuvoja ja määräyksiä huoneistojen puhdistamisesta ja käytön rajoittamisesta.

1.5.3 Varautuminen muihin vaaratilanteisiin

1.5.3.1 Tartuntatautien vastustamistyö

Väestöä tiedotetaan hygieniaan liittyvistä riskeistä ja annetaan ohjeita suojautua ja suojata elintarvikkeet ja juomavesi mahdollisilta tartuntatautien aiheuttajilta. Kaupungin terveydenhuollon kanssa tehdään yhteistyötä tartuntatautien leviämisen ehkäisemiseksi.

1.5.3.2 Säteilyonnettomuudet

Säteilyvaaratilanteessa ympäristöterveydenhuolto tarkastaa, että elintarvikkeiden ja veden valmistuksessa ja jakelussa noudatetaan annettuja suojeluohjeita. Tarkastajat ottavat näytteitä ko. tuotteista. Säteilyonnettomuustilanteessa tukeudutaan hyvin pitkälti Säteilyturvakeskuksen ja muiden ylempien viranomaistahojen ohjeisiin.

1.5.3.3 Kemikaalionnettomuudet

Kemikaalionnettomuuksien varalta ympäristöterveydenhuolto on varannut näytteenottovälineistöä, suojaimia ja suojavaatetusta. Kemikaalionnettomuuksissa pelastusviranomaisen hoitaa torjuntatoimet ja ympäristöterveydenhuolto auttaa tarvittaessa asiantuntijana.

Vaarallisten aineiden valmistusta, teollista käsittelyä ja varastointia harjoittavien teollisuuslaitosten ja yritysten toiminta aiheuttaa onnettomuusriskin ja sitä kautta vakavan uhkan ihmisten terveydelle. Lisäksi vaarallisten aineiden onnettomuuksien yhteydessä syntyvät päästöt muodostavat merkittävän uhkan maaperälle, pohjavedelle, vesistöille ja eliöille. Pelastuslaitos on laatinut erillisen vaarallisten aineiden torjuntasuunnitelman ja vastaa torjuntatoimista. Ympäristöterveydenhuollosta kemikaaliasiantuntijana on ympäristöterveyspäällikkö.

1.6 Viestintä

Ympäristöterveydenhuollon viestinnän tarkoituksena on auttaa kansalaisia löytämään ne palvelut, joita ympäristöterveydenhuolto tarjoaa. Viestinnän tarkoituksena on myös tiedottaa valvonnan painopisteistä ja tavoitteista, lisätä toiminnan läpinäkyvyyttä julkaisemalla valvonnan tuloksia ja lisätä ympäristöterveydenhuollon tunnettavuutta. Aktiivisella tiedottamisella erityistilanteissa varmistetaan turvallisuuden ja terveyden kannalta tärkeän tiedon jakaminen. Valvonnan näkyvyyden lisääminen viestinnän keinoin auttaa toiminnanharjoittajia ottamaan omassa toiminnassaan lainsäädännön vaatimukset huomioon. Viestinnän kohderyhmiä ovat kuntalaiset, elinkeinonharjoittajat, toiset viranomaiset ja muut asiakkaat.

Viestintään kuuluu asiakaspalvelu, neuvonta ja opastus sekä tiedottaminen. Ympäristöterveydenhuolto tiedottaa, ohjaa ja neuvoo paikallisia toiminnanharjoittajia ja muita yhteistyötahoja lainsäädännössä annettujen vaatimusten noudattamisessa sekä elinympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden turvaamisessa. Valvontakohteita ja erikoistumisalaa koskevaa opastusta ja neuvontaa antavat ensisijaisesti kohteiden ja toimialan tarkastajat. Ympäristöterveydenhuoltoon saapuvat tiedustelut ja asiakkaat pyritään ohjaamaan suoraan ko. asioita hoitavalle henkilökunnalle. Mikäli se ei ole mahdollista tai asiaa ei muuten saada selvitettyä, asioita hoitava henkilö selvittää asian ja ottaa asiakkaaseen myöhemmin yhteyttä. Yleinen neuvonta ja opastus kuuluvat koko henkilökunnalle. Puhelin- ja sähköpostiyhteydenottoihin pyritään reagoimaan viipymättä. Ympäristöterveydenhuollolla on henkilökohtaisten sähköpostien lisäksi myös yleinen sähköpostiosoite ([ymparistoterveys\(at\)kuopio.fi](mailto:ymparistoterveys(at)kuopio.fi)).

Tiedottamisessa noudatetaan kaupungin viestintäohjetta. Viestintään käytetään tilanteesta riippuen puhelinta, sähköpostia, kirjettä tai paikan päällä käyntiä. Tiedottamisessa voidaan käyttää hyväksi myös kaupungin some-kanavia. Tarvittaessa käytetään apuna kaupungin viestintähenkilöstöä. Kaupungin internet-sivuilla on ympäristöterveydenhuollon tiedotuksia, ohjeita ja lomakkeita. Sivuilta on myös linkkejä keskusvirastojen sivuille.

Lainsäädäntöön liittyvistä muutoksista, omien tutkimusprojektien tuloksista ja muusta ajankohtaisesta tiedotetaan kohdennetusti tietyille ryhmälle tai yleisesti tiedotusvälineiden kautta. Projektien yhteenvedot lähetetään tiedoksi maakunnallisiin ja paikallisiin sanomalehtiin tiedotusyhteyshenkilön välityksellä. Tiedote voidaan julkaista myös kaupungin some-kanavilla.

Viranomaisten ja asiantuntijatahojen tuottamaa kuluttajille ja toimijoille suunnattua materiaalia on saatavilla ympäristöterveydenhuollosta. Materiaalia annetaan tarvittaessa asiakastilanteiden yhteydessä tai toimitetaan valvontakohteisiin.

Sisäinen viestintä tapahtuu pääasiassa sähköpostilla, toimistopalavereissa, henkilökohtaisissa tapaamisissa. Lisäksi Teams-kokouksia pystytään järjestämään nopeasti. Myös puhelinta käytetään kahdenväli-ssä viestinnässä.

1.6.1 Terveysvaarasta tiedottaminen

Vakavasta terveysvaarasta tai sen epäilystä tiedottamisesta yleisesti päättää ja vastaa yksikön päällikkö tai hänen määräämänsä henkilö. Elintarvikkeiden aiheuttamasta terveysvaarasta tiedottamisesta päättää ja vastaa elintarviketarkastaja. Tiedottamistarpeesta ja laajuudesta päätetään tapauskohtaisesti. Siihen

vaikuttaa mm. vaaran aste sekä toiminnan, kuten takaisinvedon onnistuminen. Jos terveysvaaran voidaan epäillä ulottuvan oman toiminta-alueen ulkopuolelle tai kyse on vakavasta vaarasta, tiedottaminen järjestetään yhteistyössä muiden alan viranomaisten kanssa. Tiedotuskanavina käytetään ensisijaisesti alueella ilmestyviä sanomalehtiä, paikallisradiota, alueellisia tv-kanavia ja kaupungin internet-sivuja ja kaupungin some-kanavia. Tiedottamiseen kuuluu myös sisäinen omaa henkilökuntaa koskeva tiedottaminen. Ympäristöterveydenhuollolla on häiriötilanneviestintäsuunnitelma. Tarvittaessa voidaan tiedottamisessa hyödyntää palvelualueen tiedottajaa.

Tiedote laaditaan siten, että se vastaa kuluttajan kannalta keskeisiin asioihin, kuten mitä, missä ja milloin on tapahtunut, aiheutuuko tapahtumasta terveyshaittaa tai -vaaraa, mitä toimenpiteitä on tehty ja miten tilannetta hoidetaan jatkossa. Tiedotteessa voidaan antaa myös ohjeita ja määräyksiä. Tiedotteessa on lisäksi lisätietojen antaja, yhteystiedot ja taustatietolähde.

1.7 Suunnitelman toteutumisen arviointi

Kunnan tulee vuosittain arvioida valvontasuunnitelman toteutumista. Toteutuminen arvioidaan ympäristö- ja rakennuslautakunnassa. Arviointia hyödynnetään paikallisen ympäristöterveydenhuollon valvonnan kehittämisessä, valvonnan toimivuuden varmistamisessa ja uusien suunnitelmien laadinnassa. Valvontasuunnitelman toteutumista arvioidaan valvontakohdetyypeittäin. Taulukossa 1.3 on esitetty, mitä arviointi sisältää.

Taulukko 1.3 Valvontasuunnitelma toteutumisen arviointi

Arviointikohde	Tarkastelu ja selvitys
Suunnitellun toiminnan ja tarkastusten kattavuus	<ul style="list-style-type: none"> • kaikkien toimialojen valvonnan kattavuus • valtakunnallisten ja omien painopisteiden valvonnan toteutuminen • tarkastuksilla esiin tulleiden epäkohtien määrä ja laatu sekä viranomaisen toimenpiteet näiden epäkohtien korjaamiseksi ja asioiden saattamiseksi määräysten mukaiselle tasolle
Tarkastusten ja näytteiden määrä (suhteessa valvontasuunnitelmaan)	<ul style="list-style-type: none"> • toteutuneiden tarkastusten lukumäärä • näytteet ja analyysit • valvontahankkeisiin osallistuminen
Valvonnasta saadut tulot ja niiden kohdentuminen	<ul style="list-style-type: none"> • valvonnasta kertyvät maksutulot toimialoittain • valvonnasta saatujen tulojen kohdentuminen, tieto siitä onko valvonnasta saadut tulot kohdennettu ympäristöterveydenhuollon valvonnan kehittämiseen
Voimavarat ja yhteistoiminta-alueen toimivuus	<ul style="list-style-type: none"> • voimavarojen määrä suhteessa lainsäädännön vaatimukseen ja valvontatarpeeseen ja suunniteltuun toimintaan • selvitys, paljonko voimavaroja on käytetty ennalta suunniteltuihin valvontatehtäviin ja kuinka paljon muihin tehtäviin • erittely henkilöstövoimavarojen kohdentumisesta eri lakien mukaiseen valvontaan (VYHA) • valvonnan tehokkuuden toteutuminen (verrataan keskusvirastojen ohjeisiin)

Toiminnan kehittämistarpeet	Ø toimenpiteet, joilla tilannetta parannetaan seuraavalla toimintavuodella
Arviointi- ja ohjauskäynnit	Ø havaitut hyvät toimintatavat, kehitettävää, korjattavaa

Valvontasuunnitelman toteutumisen raportointi tehdään VATI- ja VYHA-järjestelmien avulla. Lautakunnassa käsitelty valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi toimitetaan VYHA:n kautta aluehallintovirastolle vuosittain maaliskuun loppuun mennessä.

2 Elintarvikevalvontasuunnitelma

2.1 Johdanto

Elintarvikelain (23/2006) mukaan kunnan tulee laatia säännöllistä valvontaa koskeva elintarvikevalvontasuunnitelma siten, että valvonta on yleisten valvontaa koskevien vaatimusten mukaista, ehkäisee terveysvaaroja ja suojaa kuluttajia taloudellisilta tappioilta. Valvontasuunnitelman tulee perustua valvontakohteiden kartoitukseen, riskinarviointiin sekä valvonnan kattavuuden varmistamiseen eri toimialoilla. Kuopion ympäristöterveydenhuollon elintarvikevalvontasuunnitelma perustuu Elintarvikeketjun monivuotiseen kansalliseen valvontasuunnitelmaan 2021-2024, valvontakohteiden kartoitukseen ja riskinarviointiin ja käytössä olevien voimavarojen kohdentamiseen. Suunnitelmassa kuvataan henkilöstön työtehtävät ja niihin käytettävä aika, työtehtävien jako henkilöstön kesken, sekä miten toiminnat kirjataan ja miten niitä seurataan. Suunnitelma sisältää elintarvikevalvonnan, kohdennettuja valvontaprojekteja sekä omavalvonnan valvomisen tueksi laaditun näytteenottosuunnitelman. Lisäksi suunnitelmassa huomioidaan valtakunnalliset valvonnan painopistealueet. Elintarvikevalvontasuunnitelman kirjallinen osuus laaditaan Elintarvikeketjun monivuotisen kansallisen valvontasuunnitelman mukaiselle ohjelmakaudelle. Näytteenotto- ja tutkimussuunnitelmat sekä säännöllisen valvonnan tarkastussuunnitelmat laaditaan vuodeksi kerrallaan huomioiden valvontakohteiden riskinarviointi.

Säännöllisen valvonnan tarkastussuunnitelmassa tarkastuskohteet luokitellaan VATI-luokituksen mukaisesti. Jokaiselle tarkastuskohteelle määritellään tarkastustiheystarve Ruokaviraston tarkastustiheysohje (”Elintarvikehuoneiston riskiluokitus ja valvontatarpeen määrittäminen” 10503/4) huomioiden. Tarkastustiheysohjeessa on huomioitu toiminnan luonne ja laajuus. Mikäli tarkastustiheys poikkeaa Ruokaviraston suosituksesta, perustellaan se dokumentoidusti. Tarkastustiheysohjeesta poikkeaminen voi johtua esim. siitä, että valvontakohteen toiminta poikkeaa oleellisesti Ruokaviraston ohjeistuksesta. Kohteille, jotka aloittavat toiminnan valvontasuunnitelman hyväksymisen jälkeen, määritellään tarkastustiheys Ruokaviraston ohjeistuksen mukaisesti. Mikäli suunnitelman mukainen tarkastus jää vuoden aikana tekemättä, voi tarkastuksen siirtää seuraavalle vuodelle ja vastaavalla tavalla tarkastuksen voi myös aikaistaa edelliselle vuodelle. Mikäli tarkastaja on saanut työsuunnitelmansa mukaiset valvontatarkastukset tehtyä, tarkastellaan koko elintarvikevalvonnan tilannetta ja suunnataan tarkastuksia myös toisen tarkastajan vastuualueille riskiperusteisesti.

Vastuu elintarvikkeen turvallisuudesta ja laadusta on elintarvikealan toimijoilla, jolla on velvoite seurata toimintaansa ja tuotteitaan omavalvonnassaan. Viranomaisvalvonnalla pyritään varmistamaan, että omavalvonta on toimivaa ja elintarvikkeen turvallisuus, jäljitettävyyys ja muu määräystenmukaisuus toteutuvat kaikissa tuotanto-, jalostus- ja jakeluvaiheissa.

2.2 Valvontakohteiden kartoitus ja tarkastuksen määrittely

2.2.1 Valvontakohteet

Elintarvikevalvontaan kuuluvat valvontakohteet on rekisteröity ympäristöterveydenhuollon yhteiseen valtakunnalliseen tietojärjestelmään VATI:in. VATIn rinnalla käytössä on edelleen edellinen kuntajärjes-

telmä TerveKuu, mutta sen tietoja ei enää ylläpidetä. TerveKuu mahdollistaa valvonnan historiatietojen selauksen.

Elintarvikevalvontakohteet on jaettu kullekin elintarvikevalvontaa tekevälle tarkastajalle pääasiallisesti VATI-toimintatyypeittäin esim. kala-alan ja liha-alan valmistus, leipomotuotteiden valmistus ja elintarvikkeiden vähittäismyynti. Tarjoilupaikat on jaettu elintarvikevalvontaa tekeville tarkastajille käyttäen postinumeroiden mukaista alueellista jakoa. Jokainen tarkastaja huolehtii kohteidensa valvonnasta ja ohjauksesta sekä valvontakohderekisterin ajantasaisuudesta. Myös varahenkilöt on määritelty. Uusille tarkastajille laaditaan suunnitelmalliset perehdytysohjelmat.

2.2.2 Valvontakohteiden hyväksymis- ja ilmoitusmenettely

Elintarvikealan toimijan on tehtävä kirjallinen ilmoitus toiminnastaan elintarvikevalvontaviranomaiselle 4 viikkoa ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista. Vuoden 2020 lopulla (18.11.2020 alkaen) on otettu käyttöön valtakunnallinen ilmoituspalvelujärjestelmä ILPPA. Toimijat ohjataan teemmään elintarvikealan toimintaa koskevat ilmoitukset ILPPA -palvelun kautta. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös niitä ns. virtuaalielintarvikehuoneistoja, joilla ei ole varsinaista huoneistoa elintarvikkeiden käsittelyä varten. Elintarvikevalvontaviranomainen käsittelee saapuneet elintarvikehuoneistoilmoitukset ja antaa todistuksen tietojen rekisteröinnistä. Toiminta voi alkaa, jos elintarvikehuoneisto täyttää lainsäädännön sille asettamat vaatimukset. Elintarvikevalvonnan ensimmäinen tarkastus on n. 1-6 kuukauden kuluttua, kiireellisyys määräytyy toiminnan laajuuden perusteella.

Elintarvikealan toimijan, joka käsittelee eläimistä saatavia elintarvikkeita ennen vähittäismyyntiä, on haettava elintarvikehuoneiston hyväksymistä laitokseksi. Valvontaviranomainen ratkaisee asian 60 vuorokauden kuluessa asian vireille tulosta, ellei asian laajuus, hakemuksen puutteellisuus tai muu erityinen syy edellytä asian pitempää käsittelyä. Laitoksen vaatimuksenmukaisuuden selvittäminen edellyttää tarkastuskäyntiä. Laitoksen hyväksymisestä tai ehdollisesta hyväksymisestä tehdään päätös. Toiminnan laitoksessa saa aloittaa, jos laitos täyttää lainsäädännön sille asettamat vaatimukset.

Alkutuotantopaikasta ja siellä harjoitettavasta toiminnasta ilmoitetaan kunnan valvontaviranomaiselle. Ainoastaan itujen tuotantoa varten, alkutuotannolle haetaan hyväksyntää ja ko. toimipaikat ovat mukana säännöllisessä elintarvikevalvonnassa.

Ympäristöterveydenhuolto neuvoo, ohjaa ja opastaa hyväksymis- ja ilmoitusmenettelyissä.

2.2.3 Elintarvikevalvontakohteiden suunnitelmalliset valvontatarkastukset

Ruokaviraston ohjeen 10503/4 riskiluokituksissa on huomioitu keskimääräisesti toiminnan luonteeseen ja laajuuteen perustuvaa riskiä. Riskiluokitus sisältää suositeltavan tarkastustiheyden ja tarkastuskertaan käytettävän ajan valvontakohteittain. Mikäli tarkastustiheysohjeesta poiketaan, on perusteet kirjattu tarkastajien tarkastussuunnitelmiin.

Elintarvikevalvontakohteiden tarkastussuunnitelma on laadittu valvontakohdetyypeittäin ja valvontakohteittain. Tarkastussuunnitelmasta käy esille valvontaresurssien kohdentaminen ja valvonnan katta-

vuus kohdetyypeittäin. Tarkastussuunnitelma perustuu valvontatarpeeseen. Tarkastusten priorisointia tehdään tarvittaessa toimintakauden aikana. Asiakasvalituksiin ja ruokamyrkytyspäilyihin liittyvät tarkastukset priorisoidaan, säännöllisen valvonnan tarkastuksien edelle.

Vuoden 2021 valvontasuunnitelma sisältää 530 suunnitelmallista tarkastusta. Luku ei sisällä uusintatarkastustarvetta, jonka aikaisempien toimintavuosien tapaan odotetaan olevan n. 15 % suunnitelmallisten tarkastusten määrästä. Laskennallisesti henkilöresurssitarve on 1,7 htv, johon sisältyy keskimääräinen matkoihin ja valmistautumiseen kuluva aika. Ruokaviraston kunnan elintarvikevalvontasuunnitelma - ohjeen (10505/1) mukaan tarkastustehokkuuden keskimääräinen tavoite on 130 tarkastusta elintarvikevalvonnan henkilötyövuotta kohden paikalliset erityispiirteet huomioiden.

Suunnitelmallisen valvonnan lisäksi elintarvikevalvonnan tehtäviä ovat mm. uusien elintarvikehuoneistojen ilmoitus- ja lupakäsittelyt, toimijanvaihdosilmoitusten käsittelyt, ennakkolausunnot, valvontaprojektit, elintarvikkeisiin liittyvien valitusten ja ruokamyrkytyspäilyilmoitusten käsittely sekä toimijoiden neuvonta ja ohjaus. Matkat tarkastuskohteisiin, kokouksiin ja koulutuksiin sekä näihin käytetty aika ovat etätyöskentelyn kehittymisen seurauksena vähentyneet.

Alkutuotannon tarkastukset kohdennetaan vuonna 2021 marjanviljelyn valvontaan. Alkutuotannon tarkastusten osalta sovelletaan Ruokaviraston ohjetta 10507/1 koskien tarkastustiheyttä ja tarkastusten tekoa.

2.2.4 Omavalvonnan valvonta

Elintarvikelain 23/2006 mukaisesti kaikilla elintarvikealan toimijoilla on oltava omavalvontajärjestelmä, jota tulee toteuttaa ja sen toteutumisesta tulee pitää kirjaa. Alkutuotantopaikkojen tulee pitää toiminnostaan omavalvontakirjanpitoa. Omavalvonnalla toimija pyrkii varmistamaan, että elintarvikkeet ovat turvallisia ja elintarvikelainsäädännön vaatimusten mukaisia. Toimijan on tunnistettava omaan toimintaansa ja käsittelemäänsä elintarvikkeeseen liittyvät elintarviketurvallisuutta vaarantavat tekijät ja huolehdittava niiden hallinnasta.

Tarkastusten yhteydessä elintarvikevalvonta arvioi omavalvonnan riittävyttä ja toimivuutta (=omavalvonnan valvonta). Tarkastamalla mm. omavalvontakirjauksia, tutkimustuloksia, kaupallisia asiakirjoja sekä arvioimalla vastaako käytännön toiminta omavalvontajärjestelmää. Pienessä yrityksissä (1-2 työntekijää) tai toiminnan ollessa vähäriskistä, kaikkien omavalvonnan osien ei tarvitse olla kirjallisessa muodossa. Tällöin omavalvonnan toimivuutta arvioidaan haastattelun perusteella.

Omavalvonnan toimivuuden varmistamiseksi voidaan ottaa viranomaisvalvontanäytteitä. Toimijoille annetaan neuvoja, ohjeita sekä tarvittaessa kehoituksia suunnitelman toimivuuden tehostamista varten.

2.2.5 Tarkastusten toteutus ja hallinnolliset pakkokeinot

Tarkastus on määritelty valvonta-asetuksessa (EU) 625/2017 minkä tahansa elintarvikkeita koskevan näkökohdan tutkimiseksi niin, että voidaan todeta täyttyvätkö lainsäädännölliset vaatimukset. Tarkas-

tukset pyritään tekemään pääsääntöisesti ennalta ilmoittamatta. Tarkastuksen luonteen ja ajankäytön hallinnan takia tarkastusajasta voidaan sopia myös ennakkoon. Tarkastus voi koskea myös pelkkiä omavalvonta-asiakirjoja ja tarkastus voidaan tehdä etätarkastuksena esimerkiksi valo- tai videokuviin ja asiakirjoihin perustuen.

Elintarvikehuoneistojen valvonta sisältää elintarvikelain ja Euroopan yhteisön lainsäädännön mukaisia tehtäviä. Tarkastukset pyritään tekemään silloin, kun kohteessa on toimintaa. Joissakin tapauksissa tarkastukset on tarpeellista tehdä virka-ajan ulkopuolella esim. viikonloppuisin, iltaisin tai aamuisin (tuotantolaitokset, yleisötapahtumat jne.). Tarkastukseen kuuluu valmistautuminen (kohteen aikaisempiin valvontatietoihin perehtyminen jne.), tarkastus, tarkastuskertomuksen laadinta ja kirjaukset tietojärjestelmään. Tarkastukset voivat sisältää myös näytteenottoa ja mittauksia, joiden avulla arvioidaan kohteen, kohteessa harjoitettavan toiminnan ja tuotteiden turvallisuutta sekä määräystenmukaisuutta.

Kohteiden suunnitelmallisia valvontatarkastuksia tehdään Ruokaviraston Oiva- arviointiohjeita soveltaen. Tavoitteena on, että koko valvontakohteen toimintaa, tuotantotiloja, tuoteturvallisuutta ja omavalvonnan toimivuutta tarkastetaan vähintään kerran valvontajakson (3 vuotta) aikana. Omavalvontajärjestelmä tarkastetaan aina vähintään valvontakohteen ensimmäisellä tarkastuksella sekä toimijan vaihtumisen jälkeisellä ensimmäisellä tarkastuksella. Tarkastuksissa hyödynnetään Ruokaviraston ohjeita. Valvontatietojen julkistamisesta on säädetty elintarvikelaissa ja ohjeistettu Eviran määräyksessä 2/2016: ”Elintarviketurvallisuusviraston määräys elintarvikevalvontaviranomaisen ilmoitus- ja tiedonantovelvollisuuden toteuttamistavasta ja valvontatietojen julkistamisesta”. Säännöllisen ja suunnitelmallisen valvonnan tarkastusten lisäksi tarkastuksia tehdään ruokamyrkytyspäilyselvitysten yhteydessä, asiakasvalitustapauksissa ja laitoksia hyväksyttäessä. Tarkastussuunnitelmaan kuulumattomia tarkastuksia on mahdollista tehdä, mikäli on perusteltua syytä epäillä elintarviketurvallisuusriskien kasvaneen valvontakohteessa.

Ilmoitetun elintarvikehuoneiston toiminnan aloittamisen yhteydessä tehtävä ensimmäinen tarkastus tehdään yleensä 1, 3 tai 6 kuukauden kuluessa ilmoitetun toiminnan alkamisesta. Tarkastus voidaan tehdä myös ennen toiminnan aloittamista, jos on syytä epäillä, että elintarviketurvallisuus tai kuluttajansuoja saattaa vaarantua. Ensimmäisen tarkastuksen pääasiallinen tarkoitus on selvittää elintarvikehuoneiston toimintaedellytykset mm. tilojen, laitteiden ja omavalvontajärjestelmän tarkastamisen avulla.

Ensimmäisen tarkastuksen ajankohtaan vaikuttaa toiminnan luonne ja laajuus seuraavasti:

- mikäli elintarvikehuoneistossa valmistetaan, myydään, tarjoillaan, säilytetään, kuljetetaan tai muuten käsitellään pakkaamattomia helposti pilaantuvia elintarvikkeita, tarkastus pyritään toteuttamaan kuukauden kuluttua toiminnan aloittamisesta
- mikäli elintarvikehuoneistossa valmistetaan, myydään, tarjoillaan, säilytetään, kuljetetaan tai muuten käsitellään pakkaamattomia ei-helposti pilaantuvia elintarvikkeita, tarkastus pyritään toteuttamaan kolmen kuukauden kuluttua toiminnan aloittamisesta
- mikäli elintarvikehuoneistossa valmistetaan, myydään, säilytetään tai muuten käsitellään ainoastaan pakattuja elintarvikkeita, jotka eivät säilykseen vaadi kylmä- tai kuumasäilytystä, tarkastus pyritään toteuttamaan kuuden kuukauden kuluttua toiminnan aloittamisesta

Valvonnassa käytetään hallinnollisia pakkokeinoja silloin, kun elintarvikealan toimija ei ryhdy tarvittaviin toimenpiteisiin elintarvikemääräysten noudattamiseksi annetuista kehotuksista huolimatta, tai mikäli toiminta selkeästi vaarantaa elintarviketurvallisuutta. Hallinnollisia pakkokeinoja koskevat säännökset ovat elintarvikelain 7 luvussa. Pakkokeinoja ovat mm. määräys, kieltö, uhkasakko, teettämis- ja keskeyttämisuhka ja elintarvikehuoneiston hyväksynnän peruuttaminen/ toiminnan keskeyttäminen ilmoitetussa elintarvikehuoneistossa. Ympäristöterveydenhuollossa on käytössä hallinnollisten pakkokeinojen prosessia varten Ruokaviraston ohjeiden lisäksi oma toimintaohje. Toimivalta on määritelty toimintasäännössä.

2.2.6 Valvontakirjanpito

Valvontakohteen tarkastuksesta laaditaan hallintolain 434/2003 mukainen tarkastuskertomus, josta ilmenee tarkastuksen peruste, tarkastetut asiat ja tarkastuksella tehdyt havainnot ja epäkohdat, epäkohtien korjaamiseksi vaaditut toimenpiteet ja sovellettu lainsäädäntö. Tarkastuskertomuksessa määritetään toimijalle osoitetut korjaavat toimenpiteet ohjauksena, neuvontana tai kehotuksena. Hallinnollisin pakkokeinoin on mahdollista antaa myös määräyksiä toimijoille. Tarkastuskertomus toimitetaan tarkastuskohteeseen tai toimijalle sekä muille asianosaisille.

Kaikki valvontakohteita koskevat tapahtumat, kuten elintarvikehuoneistoilmoitusten rekisteröintitiedot, laitosten päätökset, tarkastuskertomukset, asiakasvalitukset ja muut yhteydenotot tallennetaan ympäristöterveydenhuollon yhteiseen tietojärjestelmään VATIin. Järjestelmä muodostaa myös valvontakohteelle lähetettävät asiakirjat, kuten tarkastuskertomuksen. Kohteiden asiakirjat säilytetään ympäristöterveydenhuollon arkistossa. Vuoden 2019 alusta käyttöön otetun ympäristöterveydenhuollon yhteinen tietojärjestelmän (VATI) kehittämistyö jatkuu edelleen ja siihen on varattu elintarvikevalvonnan resursseja.

2.3 Elintarvikevalvonnan painopistealueiden määrittäminen

Elintarvikevalvonnan painopistealueiden määrittämisen lähtökohtana on ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma vuosille 2020–2024 ja elintarvikeketjun monivuotinen kansallinen valvontasuunnitelma (VASU 2021-2024 ja sen päivitykset). Kuopion elintarvikevalvonnan teemana on yhdenmukainen valvonta ja yhteistyö sekä valvonnan laadun ja vaikuttavuuden kehittäminen. Elintarvikevalvonnan laatujärjestelmää kehitetään edelleen. Elintarvikevalvonnan yhdenmukaistamista kehitetään vuorovaikutteisella tiimityöskentelyllä ja suunnitelmallisia pariauditointeja hyödyntämällä. Alueen valvontayksiköiden ja eri viranomaisten välistä yhteistyötä pyritään edistämään.

Ruokaviraston elintarvikeketjun monivuotisessa kansallisessa valvontasuunnitelmassa esitetään suunnitelmakauden valtakunnalliset kehittämisteemat, painopistealueet ja toimenpiteet. Suunnitelmakauden kuntakenttää koskevat painopistealueet ja toimenpiteet, jotka huomioidaan Kuopion elintarvikevalvonnan toiminnassa on koottu taulukkoon 2.1. Painopistealueiden tarkemmat kuvaukset löytyvät Pikantti -ekstranetistä.

Taulukko 2.1 Suunnitelmakauden painopistealueet ja toimenpiteet

Painopiste: Valvontatulokset ohjaamaan valvontaa 1. Kunnossapito (Oiva-rivit 2.2. ja 2.3) 2. Puhtaanapito (Oiva-rivit 3.1 ja 3.2) 3. Markkinointi (Oiva-rivi 13.3) 4. Valtakunnallinen suolan ja ravintoarvomerkitöjen valvontaprojekti (Oiva-rivit 13.1 ja 13.2) 5. Lämpötilavalvonta (Oiva-rivit IEH 6.2 ja 6.4) 6. Jäljitettävyys (Oiva-rivit 16.1 ja 16.9) 7. Takaisinvedot (Oiva-rivi 16.6)			
2021 1-4: Painotetun valvonnan toteuttaminen 5-7: Suunnitteluun osallistuminen	2022 1-4: Yhteenvedon laatiminen, tuloksista viestiminen, jatko-suunnitteluun osallistuminen 5-7: Painotetun valvonnan toteuttaminen, koulutuksiin osallistuminen	2023 5-7: Painotetun valvonnan toteuttaminen	2024 5-7: Yhteenvedon laatiminen, tuloksista viestiminen, jatko-suunnitteluun osallistuminen
Painopiste: Valvojan työkalupakki Valvonnassa tarvittavan osaamisen kokoaminen valvojan työkalupakiksi, josta tieto on löydettävissä helposti ja ymmärrettävästi. Alustavia työkalupakin osa-alueita ovat virkamiehen vastuut ja velvollisuudet, pakkokeinojen käyttäminen, tiedon löytäminen ja hyödyntäminen, tarkastuksen toteuttaminen ml. etätarkastukset, vuorovaikutus ja valmentava ote sekä johtaminen – esimiehen vastuut ja velvollisuudet.			
2021 -Suunnitteluun osallistuminen -Työkalujen hyödyntäminen valvontakäytännöissä	2022 -Koulutuksiin osallistuminen, työkalujen hyödyntäminen valvontakäytännöissä	2023 - Koulutuksiin osallistuminen, työkalujen hyödyntäminen valvontakäytännöissä	2024 - Koulutuksiin osallistuminen, työkalujen hyödyntäminen valvontakäytännöissä
Painopiste: Kohteet valvonnan piiriin Kehitetään toimintatapoja, jotta saadaan sellaiset toimijat valvonnan piiriin, jotka sinne kuuluvat. Aktiivisten kohteiden ja kohdetoimintojen saattaminen ajan tasalle - Koronarajoitusten myötä muuttunut toiminta, ml. etämyynti - Eläinperäisten elintarvikkeiden sisämarkkinatuonti			
2021 - Suunnitteluun osallistuminen - Aktiivisten kohdetoimintojen tarkastaminen esim. ESP ja koronan myötä muuttuneet toiminnot, kuten etämyynnin aloitus.	2022 - Ohjeistuksen selkeyttäminen -Tunnistamistyön koordinaointi omalla alueella - Aktiivisten kohdetoimintojen tarkastaminen esim. ESP ja koronan myötä muuttuneet toiminnot, kuten etämyynnin aloitus	2023 - Tunnistamistyön koordinaointi omalla alueella - Ohjeistus	2024 -Tulosten hyödyntäminen, viestintä

Painopiste: Sähköisen asioinnin kehittäminen Elintarvikevalvonta: VATIn jatkuva kehittäminen			
2021 Kehittämiseen osallistuminen	2022 Kehittämiseen osallistuminen	2023	2024

Painopiste: Elintarvikeketjun rikollisuuden torjunnan kehittäminen			
2021 Suunniteluun ja yhteistyöta- paamisiin osallistuminen	2022 Yhteenvedon laatiminen, tuloksista viestiminen ja jatko- suunnitteluun osallistuminen	2023	2024

Painopiste: Petosten valvonnan ja torjunnan valmiuden kehittäminen luonnonmukaisessa tuotannossa			
2021 Suunnittelu ja painotetun valvonnan toteuttaminen	2022 Painotetun valvonnan toteutus	2023	2024

Painopiste: Pandemiavalmiuden kehittäminen – koronapandemian opit elintarvikevalvonnassa ja eläinlääkintä- huollossa			
2021 Oman toiminnan arviointi, valmiussuunnitelman päivitys	2022 Osallistuminen työryhmiin, onnistumisen arviointiin ja valmiuden kehittämiseen	2023 Sovittujen toimintatapo- jen käyttöönotto	2024

2.4 Näytteenotto- ja tutkimussuunnitelma

Valvontaviranomaisen ottamien näytteiden tutkimustuloksilla selvitetään omavalvonnan toimivuutta sekä tuotteiden mikrobiologista, kemiallista ja fysikaalista turvallisuutta sekä määräystenmukaisuutta. Mikrobiologisessa näytteenotossa ja tutkimuksissa huomioidaan komission asetus elintarvikkeiden mikrobiologisista vaatimuksista (EY) 2073/2005 ja Ruokaviraston ohje (Elintarvikkeiden mikrobiologinen näytteenotto ja analyysit, Ohje elintarvikevalvontaviranomaisille 10502/2). Elintarvikkeiden laatuun liittyvien viranomaistutkimusten painopiste suunnataan yksittäisten näytteiden tutkimisen sijaan kansallisesti, alueellisesti tai paikallisesti toteutettaviin projekteihin.

Ympäristöterveydenhuolto laatii vuosittain riskiperusteisen suunnitelman viranomaisnäytteenotosta omavalvonnan toimivuuden valvomiseksi. Viranomaisnäytteenottoa kohdennetaan kohdetyyppien riskitason ja kohteista saatujen kokemusten mukaan pistokoeluoontoisesti. Elintarvikehuoneistojen ja laitosten itse toteuttama omavalvontanäytteenotto huomioidaan omavalvonnan valvontanäytesuunnitelmassa. Viranomaisella on mahdollisuus myös suunnitelmaan kuulumattomien omavalvonnan valvontanäytteiden ottoon perustellusta syystä (esim. epäily elintarvikkeen laadusta tai tuotantohygieniasta). Ympäristöterveydenhuollon näytteenotto- ja tutkimusohjelmaan kuuluvat myös kansalliset valvontaohjelmat, kuten salmonella- ja vierasainevalvontaohjelma.

Toimintavuoden 2021 aikana ympäristöterveydenhuolto toteuttaa Savo-Karjalan ympäristötutkimus Oy:n koordinoiman alueellisen kartoitusprojektin ”Kypsin kebablihan ja keitetyn riisin mikrobiologinen laatu tarjoilu- ja myyntipaikoissa”. Projekti toteutetaan Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan ympäristötervey-

denhuollon valvontayksiköiden yhteistyönä. Lisäksi osallistutaan Ruokaviraston ohjaamiin tutkimusohjelmiin kuten vuosittain toistuva vierasainevalvonta (maito, hunaja, kasvikset jne).

Ruokamyrkytys- ja asiakasvalitustapauksissa näytteenotto käynnistetään kiireellisenä, mikäli elintarvikkeen epäillä olevan ruokamyrkytyksen, infektion, vierasaineen lähde tai muun terveysvaaratilanteen aiheuttaja. Epäilyistä elintarvikkeesta ja vastaavaa erää olevasta tuotteesta sekä tuotteeseen käytyistä raaka-aineista pyritään ottamaan mahdollisimman kattavat näytteet epäilyn todentamiseksi. Näytteenottoa voidaan tällöin kohdentaa myös tuotantotiloihin ja -laitteisiin.

Näytteet tutkitaan Savo-Karjalan Ympäristötutkimus Oy:n laboratoriossa. Laboratorio on FINAS – akkreditoitu (T047). Mikäli tutkituissa omavalvonnan valvontatutkimuksissa todetaan huonoja tuloksia, ilmoitetaan tuloksesta toimijalla välittömästi ja otetaan uusintänäyte tai toimijaa velvoitetaan huolehtimaan tarvittavista uusintänäytteistä. Toimijaa myös velvoitetaan tarkistamaan omavalvontaa epäkohdan suhteen ja ryhtymään korjaaviin toimenpiteisiin.

2.5 Terveysvaaratilanteet ja takaisinvedot

Terveysvaaralla tarkoitetaan mitä tahansa biologista, kemiallista tai fysikaalista tekijää tai tilaa, joka saattaa vaarantaa elintarvikkeen turvallisuuden (elintarvikelaki 6 §). Kunnan on selvittävä alueellaan ilmenevät elintarvikkeisiin liittyvät terveysvaaratilanteet. Tällaisia ovat ruokamyrkytykset ja muut elintarvikkevälitteiset vaaratilanteet. Laboratorioiden on ilmoitettava viivytyksettä sekä toimeksiantajalleen että toimeksiantajaa valvovalle viranomaiselle tieto terveysvaaraan viittaavista tutkimustuloksista (elintarvikelaki 40 ja 45 §).

Vastuu elintarvikkeen turvallisuudesta on ensisijaisesti elintarvikealan toimijalla. Kun toimija katsoo tai sillä on syytä epäillä, että sen maahantuoma, tuottama, jalostama, valmistama tai jakelema elintarvike ei ole elintarvikkeiden turvallisuutta koskevien määräysten mukainen, sen on käynnistettävä välittömästi menettelyt kyseisen elintarvikkeen poistamiseksi markkinoilta. Jos tuote on jo ehtinyt kuluttajalle, toimijan on tehokkaalla ja täsmällisellä tavalla ilmoitettava asiasta myös kuluttajalle. Toimijan on lisäksi viivytyksettä ilmoitettava asiasta valvontaviranomaiselle ja Ruokavirastolle. Jos toimija ei noudata velvollisuuttaan takaisinvedossa, on valvontaviranomaisen ryhdyttävä toimenpiteisiin terveydelle vaarallisten erien poistamiseksi markkinoilta. Terveysvaaratilanteet ja niiden johdosta tehdyt selvitykset ja toimenpiteet kirjataan valvontatietojärjestelmään.

Valvontaviranomainen ilmoittaa aluehallintoviranomaiselle ja Ruokavirastolle todetuista terveysvaaroista sekä sellaisista valvonnassa esille tulleista seikoista, joilla voi olla vaikutusta elintarvikkeiden turvallisuuteen (elintarvikelaki 52 §).

2.5.1 Ruokamyrkytysepidemioiden selvittäminen

Ruokamyrkytysepidemian selvittämistoimenpiteet käynnistetään viipymättä ja tapauksen selvittämiseksi käytetään toimintaohjetta. Lisätiedot varautumisesta ruokamyrkytystapausten selvittämiseen ja muihin elintarvikkeissa ilmeneviin terveysvaaroihin käy selville ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman yleisessä osassa, kohdassa 1.5.2.

2.6 Elintarvikevalvontasuunnitelman toteutumisen seuranta

Elintarvikevalvonnan seuranta hyödynnetään paikallisen valvonnan kehittämisessä, valvonnan jatkuvuuden varmistamisessa ja uusien suunnitelmien laadinnassa. Oman sisäisen seurannan lisäksi otetaan huomioon myös ulkopuolisten tekemät arvioinnit kunnan valvonnasta. Tällaisia ovat esim. aluehallintoviraston arviointi- ja ohjauksenkäynnit ja Euroopan komission pääosasto DG SANTEn tekemät yleis- ja erityistarkastukset.

Valvontasuunnitelman toteutumista seurataan koko vuoden reaaliajassa yksikön sisäisesti ja kaupungin kolmannesvuosiseurannalla. Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi kokonaisuudessaan tehdään vuosittain maaliskuun loppuun mennessä. Arviointi toteutetaan valvontasuunnitelma-asetuksen (665/2006) mukaisesti. Arvioinnissa käsitellään ainakin tarkastusten määrä valvontakohdetyypeittäin, tarkastusten kattavuus, näytteiden määrä valvontakohdetyypeittäin ja valvonnasta saatujen tulojen kohdentuminen. Toteutunutta valvontaa verrataan valvontasuunnitelmaan ja arvioidaan valvonnan tehokkuutta, voimavarojen riittävyyttä ja valvonnan kohdentumista. Valvonnan vaikuttavuutta arvioidaan seuraamalla OIVA-valvontatulosten kehittymistä ja todettujen elintarvikevälikkeiden tautitapausten määrää. Ympäristö- ja rakennuslautakunta tekee toteutumisen arvioinnista erillisen päätöksen. Päätös toimitetaan tiedoksi Itä-Suomen aluehallintovirastoon.

3 Terveydensuojelun valvontasuunnitelma

3.1 Yleistä

Terveydensuojelun valvonnalla tarkoitetaan terveydensuojelulain nojalla tehtävää valvontaa. Terveydensuojelulain tarkoituksena on väestön ja yksilön terveyden ylläpitäminen ja edistäminen sekä ennalta ehkäistä, vähentää ja poistaa sellaisia elinympäristössä esiintyviä tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa terveyshaittaa. Terveydensuojelulaissa terveyshaitalla tarkoitetaan ihmisessä todettavaa sairautta, muuta terveydenhäiriötä tai sellaisen tekijän tai olosuhteen esiintymistä, joka voi vähentää väestön tai yksilön elinympäristön terveellisyyttä. Terveyshaittoja voi syntyä esimerkiksi talousveden ja uimaveden huonosta laadusta, puutteellisesta hygieniasta sekä asuntojen, koulujen ja julkisten tilojen sisäilmaongelmien seurauksena. Terveydensuojelun valvontaa toteutetaan tekemällä tarkastuksia ja mittauksia sekä ottamalla näytteitä, antamalla neuvoja ja ohjeita.

Kunnan on laadittava ja hyväksyttävä säännöllistä valvontaa koskeva terveydensuojelun valvontasuunnitelma. Valvonnan tulee olla laadukasta, riskiperusteista ja terveyshaittoja ehkäisevää. Kunnan valvontasuunnitelmassa tulee ottaa huomioon valtakunnallinen valvontaohjelma paikallisten tarpeiden mukaisesti. Valvontasuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa. Tavoitteena on yhtenäistää valvontakäytäntöjä koko maassa ja saattaa toiminnanharjoittajat samanarvoiseen asemaan valvonnan tiheyden ja laadun osalta sekä valvontaa suuntaavien painopisteiden avulla kohdistaa rajalliset valvontaresurssit tehokkaasti ja suunnitelmallisesti edistämään elinympäristön terveellisyyttä. Terveydensuojelun valvontasuunnitelmaan laatimista ohjaavat terveydensuojelulaki ja valtakunnallinen terveydensuojelun valvontaohjelma.

Valvontasuunnitelmaan sisältyvän säännöllisen ja suunnitelmallisen valvonnan lisäksi on otettava huomioon toiminnan kehittäminen, muu kunnan tehtävänä oleva terveydensuojelulain tarkoittama toiminta sekä siihen varattava henkilöresurssi ja työaika. Tällaista muuta ei suunnitelmallista toimintaa ovat mm.:

- ilmoitusten ja hakemusten käsittely
- häiriötilannesuunnitelmien laatiminen ja yhteensovittaminen mm. kunnan suunnitelman kanssa sekä häiriötilanteiden harjoittelu
- epidemiaselvitykset
- asumisterveysasiat
- asiakasyhteydenotot sekä niihin liittyvät selvitykset ja valvontatoimet
- sidosryhmäyhteistyö ja lausunnot muille viranomaisille
- toimiminen terveydensuojeluasioiden asiantuntijana, neuvojana ja ohjaajana
- toiminnan kehittäminen

Terveydensuojelua valvotaan yhteydenottojen perusteella ilmoitusvelvollisten toiminnanharjoittajien lisäksi myös muissa kohteissa. Asiakasyhteydenotot sekä valvonta- ja terveyshaittaepäilyt ovat ensisijaisia suhteessa suunnitelmalliseen valvontaan, sillä yleensä niiden taustalla voi olla mahdollinen terveyshaitta.

Matkat tarkastuskohteisiin, kokouksiin ja koulutuksiin vievät osan työajasta.

3.2 Suunnitelmallisen valvonnan kohteet

Terveydensuojelulaissa on määritelty toiminnot, joista tulee tehdä terveydensuojeluviranomaiselle ilmoitus tai hakea toiminnan hyväksymistä. Talousvettä toimittavan laitoksen, jolla on omaa veden tuotanto tai käsittelyä on haettava toimintansa hyväksymistä kunnan terveydensuojeluviranomaiselta.

Terveydensuojelulain 13 §:n mukaiset toiminnot ovat ilmoituksenvaraisia ja ne kuluvat pääsääntöisesti suunnitelmallisen valvonnan piiriin. Kohteet, joissa oleskelu on lyhytaikaista ja jotka todennäköisesti eivät aiheuta terveyshaittaa eivät enää ole ilmoitusvelvollisia. Terveydensuojeluviranomaisella on aina kuitenkin mahdollisuus riskinarvioinnin perusteella pyytää ilmoitus terveydensuojelulain 13 §:n 1 mom. 6 kohdan mukaisesta toiminnasta ja ottaa toiminta suunnitelmallisen valvonnan piiriin. Ilmoituksen tekijälle annetaan todistus ilmoituksen vastaanottamisesta ja ilmoituksen tiedot kirjataan tietojärjestelmään. Viranomaisen arvioi toiminnan luonteen ja laajuuden sekä kuuluuko toiminta suunnitelmallisen valvonnan piiriin. Toiminnan riskinarvioinnin perusteella arvioidaan mahdollisen tarkastuksen ajankohta. Ilmoitus on tehtävä myös silloin, kun toiminta muuttuu olennaisesti. Toiminnanharjoittajan vaihtumisesta on myös ilmoitettava. Toiminnanharjoittajalle voidaan antaa kieltoja ja määräyksiä, jotka ovat välttämättömiä terveyshaitan poistamiseksi tai sen ehkäisemiseksi terveydensuojelulain 51 §:n mukaisesti.

Jos toiminta voi vaikuttaa haitallisesti elinympäristöön, kuullaan niitä asianosaisia, joihin vaikutukset voivat kohdistua. Ilmoituksesta annetaan tarvittaessa tieto rakennusvalvontaviranomaiselle. Majoitusliikettä koskevasta ilmoituksesta sekä mahdollisesta tarkastuskäynnistä tällaiseen huoneistoon annetaan tieto poliisille sekä alueen pelastusviranomaiselle.

Mikäli pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan perustetaan toiminta, joka on terveydensuojelulain mukaan ilmoitusvelvollista, on toiminnasta tehtävä ilmoitus terveydensuojeluviranomaiselle. Ilmoituksen tekijälle voidaan antaa ohjeita ja neuvoja. Ilmoituksen käsittelystä peritään terveydensuojelulain mukainen maksu. Toimintaa valvotaan suunnitelmallisesti vain asiakirjatarkastuksina. Kotirauhan piiriin kuuluvana tilana ei pidetä sellaista tilaa, jossa on erillinen sisäänkäynti ja tilaa ei käytetä vakituiseen asumiseen. Pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat voidaan tarkastaa tilanhaltijan tai omistajan (toiminnanharjoittajan aloitteesta). Tarkastus voidaan tehdä tilanhaltijan tai omistajan suostumuksella, jos se on välttämätöntä terveyshaitan selvittämiseksi. Suostumusperusteisen tarkastustoimen edellytyksenä on se, että toimi on välttämätön sen selvittämiseksi, aiheutuuko asunnossa oleskeleville tai naapurille terveyshaittaa.

3.3 Tarkastusten sisällön määrittely

Terveydensuojelulain mukaisen tarkastuksen tavoitteena on selvittää, aiheutuuko toiminnasta terveyshaittaa tai esiintyykö tarkastuskohteessa sellaisia tekijöitä ja olosuhteita, joiden vuoksi terveyshaittaa voi syntyä. Tarkastukset tehdään pääasiassa aistinvaraisin menetelmin. Mittauksia ja näytteidenottoa tehdään tarvittaessa. Mikäli tarkastuksessa todetaan puutteita toiminnassa tai olosuhteissa, voidaan antaa haitan estämiseksi ja tilanteen korjaamiseksi ohjeita, kehotuksia tai määräyksiä.

Tarkastus voidaan suorittaa myös ns. etätarkastuksena, jolloin se tehdään asiakirjatarkastuksena tai videoneuvotteluna, jossa tarkastetaan pyydyt selvitykset ja käytetään hyväksi tarkastuskohteesta otettuja valo- ja/tai videokuvia. Etätarkastuksia tehdään erityisesti tartuntatautilanteissa.

3.4 Terveydensuojelulain valvontakohteet ja tarkastusten tarkempi määrittely

Valvontakohteet on kirjattu ympäristöterveydenhuollon tietojärjestelmään. Tarkastuksessa arvioidaan kohteiden vaatimustenmukaisuus eli täyttääkö kohde terveydensuojelulain sille asettamat vaatimukset ja/tai terveydensuojeluviranomaisen sille asettamat muut vaatimukset. Suunnitelmallinen tarkastustoiminta kohdentuu terveydensuojelulain 13 §:n ja 18 a §:n mukaisiin ilmoitusvelvollisiin kohteisiin ja terveydensuojelulain 18 §:n mukaisiin hyväksynnän tarvitsemiin talousvettä toimittaviin laitoksiin. Valvonnassa käytetään hyväksi VATI-lomakkeita ja Valviran julkaisemia ohjeita ja tarkastuslomakke-pohjia. Riskinarvioinnin perusteella valvoja valitsee lomakkeelta tarkastettavat asiakokonaisuudet. Taulukossa 3.1 on esitetty valvontakohdetyypit ja tarkastusten sisällöt.

Tarkastuksista laadittava tarkastuskertomus toimitetaan tarkastuskohteeseen sekä muille asianosaisille. Tarkastustiedot kirjataan ympäristöterveydenhuollon tietojärjestelmään. Tietojärjestelmään kirjataan myös näytteenotot ja yhteydenotot ym. tapahtumat. Asiakirjat säilytetään ympäristöterveydenhuollon arkistossa.

Terveydensuojelun valvontakohteisiin kohdistuu usein useampien ympäristöterveydenhuoltolakien valvontatoimia, jolloin tarkastus voi sisältää muidenkin ympäristöterveydenhuollon lakien mukaisia toimenpiteitä.

Valvontakohteita koskevat asiakasvalitukset selvitetään valituksen vakavuus huomioon ottaen mahdollisimman nopeasti.

Taulukko 3.1. Valvontakohdetyypin tarkastusten yleinen sisältö

Kohdetyypit	Tarkastuksella huomioidaan:
Julkinen majoitushuoneisto <ul style="list-style-type: none"> · hotellit · matkustajakodit ja muu majoitus · leirikeskukset tai vastaavat majoituskohteet 	<ul style="list-style-type: none"> · vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä · omavalvonta · onko aikaisemmillä tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu · yleinen siisteys, siivousohjelma ja välineet · rakenteiden ja pintojen kunto ja ylläpito · varustelutaso · majoitustilat, yleiset tilat, käymälät ja pesu- ja saunatilat · sisäilman laatu ja ilmanvaihto · toiminnan aiheuttama melu · asiakasmäärät · tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen · harjoitettavan toiminnan laatu · käytettävän talousveden laatu

	<ul style="list-style-type: none"> • jätehuollon järjestelyt
<p>Yleinen uimahalli, uima-allas, uimala, tai kylpylä</p> <ul style="list-style-type: none"> • uimahalli • uima-allas, uimala • kylpylät ja vesipuistot 	<ul style="list-style-type: none"> • vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä • omavalvonta • onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu • henkilöstön allasvesihygieeninen osaaminen • valvontatutkimusohjelma ja sen toteuttaminen • tulosten ja poikkeamien raportointi terveydensuojeluviranomaiselle • onko poikkeamien johdosta ryhdytty toimenpiteisiin • allasveden laatuvaatimusten täyttymisen seuranta • ovatko vedenlaatutulokset asiakkaiden nähtävillä • vedenpuhdistuslaitteiden toiminta, niiden huolto ja käyttötarkkailu • ilmanvaihto ja sisäilman laatu • yleinen siisteys ja siivousjärjestelyt • sauna- ja pesutilat • kalusteiden ja pintojen kunto • jätehuollon järjestelyt • kemikaalien käsittely ja varastointi • asiakasmäärät ja kirjanpito niistä
<p>Yleinen uimaranta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asetuksen (177/2008) mukainen uimaranta • muu yleinen uimaranta 	<ul style="list-style-type: none"> • vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä • omavalvonta • onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu • uimarannan siivous ja jätehuolto • yleiseen käyttöön tarkoitetut käymälät ja pukeutumistilat • ovatko vedenlaatutulokset asiakkaiden nähtävillä ilmoitustaululla • kieltotaulu, jolla kielletään koirien ja muiden kotieläinten oleskelu uimarannalla • riskit uimaveden laadulle • kävijämäärät • asetuksen (177(2008) mukaiselle uimarannoille uimavesiluokitus ja uimavesiprofiili • tiedottaminen • jätehuollon järjestelyt • erityistilanteisiin varautuminen
<p>Koulu tai oppilaitos</p> <ul style="list-style-type: none"> • peruskoulu • lukio, yliopisto, kansalaisopisto • keskiasteen eril. oppilaitokset 	<ul style="list-style-type: none"> • vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä • omavalvonta • onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu • yleinen siisteys ja rakenteiden kunto ja ylläpito • siivousohjelma ja -välineet • käymälät • pesu- ja pukeutumistilat • valaistus • sisäilman laatu ja ilmanvaihdon riittävyys • tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen • harjoitettavan toiminnan laatu • käytettävän talousveden laatu • toiminnan aiheuttama melu • pöly ja haju • kemikaalien käsittely ja säilytys

	<ul style="list-style-type: none"> · jätehuollon järjestelyt, piha-alueet · oppilasmäärät ja tilojen riittävyys oppilasmäärään nähden
Päivähoitopaikat, lasten- tai ryhmäperhepäiväkodit, esiopetustilat	<ul style="list-style-type: none"> · vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä · omavalvonta · onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu · yleinen siisteys ja rakenteiden kunto ja ylläpito · siivousohjelma ja –välineet · käymälät · pesu- ja pukeutumistilat · vaatteiden käsittely · valaistus · ilmanvaihto · sisäilman laatu · tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen · käytettävän talousveden laatu · melu · jätehuolto · lapsimäärät ja tilojen riittävyys lapsimäärään nähden
Vanhainkodit, palvelutalot ja muut asumispalvelut	<ul style="list-style-type: none"> · vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä · omavalvonta · onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu · yleinen siisteys ja rakenteiden kunto ja ylläpito · siivousohjelma ja –välineet · käymälät · pesu- ja pukeutumistilat · valaistus · ilmanvaihto · sisäilman laatu · tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen · käytettävän talousveden laatu · melu · jätehuolto · piha-alueet · asiakasmäärät
Kauneushoitola tai muu ihonkäsittely tai -hoitopaikka, solarium	<ul style="list-style-type: none"> · vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä · omavalvonta · onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu · harjoitettavan toiminnan laatu · toiminnan jatkuvuus · toiminnan mahdollisesti aiheuttamat haitat (melu, pöly, haju) · yleinen siisteys ja siivousjärjestelyt · välineiden siisteys ja puhdistus · käsihygieniat · työvaatteet · pesu- ja pukeutumistilat · käymälät · rakenteiden ja pintojen kunto ja huolto · ilmanvaihdon riittävyys · tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen

	<ul style="list-style-type: none"> • käytettävän talousveden laatu • kemikaalien käsittely ja säilytys • jätehuollon järjestelyt • saako asiakas tarvitsemiaan erityistietoja ja ohjeita
Yleisölle avoin kuntosali, liikuntatila tai sauna	<ul style="list-style-type: none"> • vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä • omavalvonta • onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu • tilojen ja välineiden siisteys ja puhdistus sekä huolto ja ylläpito • ilmanvaihto • siivousjärjestelyt • pesu- ja pukeutumistilat • käymälät • jätehuolto
<p>Talousvettä toimittavat laitokset</p> <ul style="list-style-type: none"> • EU-vesilaitokset (vedentoimitus > 1000 m³/d tai väh. 5000 käyttäjää) • Muut vesilaitokset (veden toimitus 10 – 1000 m³/d tai 50 – 5000 käyttäjää) 	<ul style="list-style-type: none"> • vastaako toiminta siitä tehtyä hakemusta ja hyväksymispäätöstä • omavalvonta • onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu • valvontatutkimusohjelma ja sen toteutuman sekä tutkimustulosten arviointi • henkilöstön talousvesihygieeninen osaaminen • vedenottamoiden ja niiden ympäristön tarkastus • häiriötilannesuunnitelmat ja varautuminen • desinfiointi ja/tai sen valmius • laitoksen suorittama käyttötarkkailu • tilojen siisteys ja kunto • vedenottamoiden rakenteiden ja verkoston kunto sekä niiden kunnan seuranta • saneeraaminen • kemikaalien käyttö ja varastointi • vedenlaadusta tiedottaminen • riskien arviointi ja hallintatoimenpiteiden vienti toimintaan ja ohjeisiin
<p>Talousvettä toimittavat laitokset</p> <ul style="list-style-type: none"> • alle 50 käyttäjää tai talousvettä tuotetaan alle 10 m³ päivässä • muu (401/2001) asetuksen mukainen kohde 	<ul style="list-style-type: none"> • vastaako toiminta siitä tehtyä hakemusta tai ilmoitusta ja hyväksymispäätöstä • omavalvonta • onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu • soveltaen samat kuin yllä • toiminnan laajuus (elintarvikealan yritykset, julkinen tai kaupallinen toiminta)

3.5 Valvontakohteiden tarkastustiheys, riskinarviointi ja riskiluokitus

Valvontakohteiden tarkastustiheys ja riskiluokitus perustuu kohdekohtaiseen riskinarviointiin, jossa huomioidaan valtakunnallinen valvontaohjelma. VATI-tietojärjestelmä antaa automaattisesti valtakunnallisen valvontaohjelman mukaisen riskinarvioinnin ja tarkastustiheyden. Tätä voidaan muuttaa ottaen huomioon aikaisemman valvonnan tulokset, toiminnanharjoittajan omavalvonta, asiantuntemus, resurssit ja altistuvien määrä.

Valvontasuunnitelmassa noudatetaan pääpiirteitään valtakunnallisen valvontaohjelman tarkastustiheyksiä. Kohdetyypit ja niiden tarkastustiheydet sekä kohteiden määrä ja suunniteltujen tarkastusten määrät kohdetyypeittäin on esitetty taulukossa 3.2.

Suunnitelmallisen valvonnan kohteet jaetaan valtakunnallisen valvontaohjelman mukaan kolmeen riskiluokkaan, joiden perusteella määrittyy tarkastustiheysuudistus. Tätä tarkastustiheyttä noudatetaan, jos kohteelle ei ole tehty riskinarviointia. Riskinarviointi perustuu toiminnasta ja tiloista mahdollisesti aiheutuviin terveyshaittoihin sekä toiminnan valvontahistoriaan sekä omavalvonnan toimivuuteen. Terveydensuojelulaissa on otettu erilaisten toimintojen ja huoneistojen osalta riskit huomioon siten, että luetellut toiminnat ja huoneistot on saatettu ilmoituksenvaraisuuden piiriin (TsL 13 § ja 18 a §) ja talousvettä toimittavat laitokset luvanvaraisuuden piiriin (TsL 18 §). Kohteiden riskiarviointia on tarkistettu ja tarkistetaan Valviran julkaiseman ympäristöterveydenhuollon laatujärjestelmä – terveydensuojelun valvontaohjeiston riskinarvioinnin mukaiseksi. Riskinarviointi on jatkuva prosessi eli seuraavalla säännöllisen valvonnan tarkastuksella arvioidaan kohdekohtainen riski uudelleen, ellei sitä jostain syystä ollut tarvetta tehdä aikaisemmin. Riskinarvioinnin perusteella kohdekohtaista tarkastustiheyttä voidaan lisätä tarpeelliseksi katsotulla määrällä tai vähentää enintään puoleen valvontaohjelmassa määritellystä kohdetyyppikohtaisesta tarkastustiheydestä. Tarkastustiheys on kuitenkin vähintään 0,2, eli yksi tarkastus viiden vuoden välein. Tarkastustiheyden mahdollisesta vähentämisestä huolimatta valvontaohjelman painopisteinä olevat kohteet tarkistetaan sinä ajanjaksona, jona ne ovat valvontasuunnitelman painopisteinä.

Taulukko 3.2. Suunnitelmallisen valvonnan kohdetyypit, niiden riskiluokka, tarkastustiheys ja tarkastukseen keskimäärin käytettävä aika

Suunnitelmallisen valvonnan kohdetyypit	Riski- luokka	Tarkastus- tiheys / vuosi	Kohteiden luku määrä	Tarkastus- luku- määrä / vuosi	Tarkastuk- seen keski- määrin käytettävä aika (tuntia)	Tarkastuk- siin tarvit- tava aika (h) / vuosi	
Talousveden toimittaminen	Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (1352/2015)						
	EU-raportoitava vedenjakelualue vedentoimitus vähintään 1000 m ³ päivässä tai vähintään 5000 henkilölle	3	1	1	0,5	8 - 15	8
	Muu vedenjakelualue veden toimitus 10 – 999 m ³ päivässä tai 50 – 4999 henkilölle	3	1 (0,5*)	35 (+1)**	20	4 - 8	160
	Talousvettä toimittava laitoksen vedenjakelualue (401/2001)						
	Pieni vedenjakelualue vedentoimitus < 10 m ³ /vrk tai alle 50 henkilölle	2	0,5 (0,3)*	18 (+14)**	8	2 - 6	60
Veden toimittaminen talousvettä toimittavalle laitokselle	Tukkulaitos (talousvettä toimittavalle laitokselle vettä toimittava toiminnanharjoittaja)	3	1			4 - 8	
Kokoontumien, julkiset huvi- ja kokoontumishuoneistot	Lasten ja nuorten kohteet: kerhotilat, nuorisotilat ja leirikeskukset, lasten iltapäiväkerhot ja sisäleikkipaikat	2 - 1	0,25	29	15	2 - 4	45
Opetustoiminta, koulut ja oppilaitokset	Esiopetus, peruskoulu, lukio, ammattioppilaitos, korkeakoulu, muu ai-	2	0,3	77	31	5 - 15	300

tokset	kuiskoulutus ja muut koulut ja oppilaitokset						
Majoitustoiminta, majoitushuoneistot	Hotellit, hostellit, maatilamatkailu, asuntolat, kasarmit jne.	2 - 1	0,2	51	28	2 - 4	85
Kauneudenhoitoa ja ihon käsittelyä suorittavat huoneistot ja laitokset	Kosmetologiset huoneistot ja laitokset, tatuointi ja lävistys, muu ihon käsittely tai hoito	2 - 1	0,25	118	19	2 - 3	75
	Solarium	2	0,2	8	2	2	4
Sosiaalihuollon palvelut, lasten päiväkodit ja vastaavat / lastenkodit / lastensuojeluyksiköt ja vastaavat / vanhainkodit ja vastaavat / muut sosiaalialan yksiköt	Päiväkoti, ryhmäperhepäiväkoti, leikkitoiminta ja muu päivätoiminta, Lastenkodit, koulukodit ja nuorisokodit, ammatilliset perhekodit, muut lastensuojeluyksiköt, Vanhainkoti (laitoshuolto), vanhusten tehostetun palveluasumisen yksiköt (laitostyyppinen), Kehitysvammalaitos, muu kehitysvammaisten yksikkö (tehostettu palveluasuminen), Muut yksiköt (mielenterveys- ja päihdekuntoutajat; tehostettu palveluasuminen), Ensi- ja turvakodit, perhekuntoutusyksiköt, Muut yksiköt	2	0,3	180	51	2 - 6	250
Liikunta ja virkistystoiminta, yleiset uimarannat / uimahallit, kylpylät ja muut yleiset allastilat / yleiset saunat / kuntosalit ja liikuntatilat	Yleiset uimarannat (EU-uimarannat) huomattava määrä uimareita päivässä	2	1	4	4	2 - 4	12
	Pienet yleiset uimarannat	2	1	30	30	2 - 3	90
	Yleiset altaat	3	1	14	7	4 - 5	36
	Saunat	2	0,5	7	2	2 - 3	10
	Yleinen liikuntatila	1	0,2	51	13	2 - 4	40
Yhteensä				638	230	2 - 15	1175

* jos vain jakelua ** säännöllisen valvonnan kohteet, joihin ei tarkastusta, vain vesinäytteiden otto ja tutkimukset

Riskiluokka

Luokkaan 3 kuuluvat ne kohteet, joissa on todennäköistä, että toiminnasta voi aiheutua terveyshaittaa, esimerkiksi, kun altistuvien määrä on suuri, toiminta on herkkä häiriöille, vaikutukset terveyteen ovat merkittäviä, altistusaika on pitkä (korkea riski)

Luokkaan 2 kuuluvat ne kohteet, joissa on mahdollista, että toiminnasta voi aiheutua terveyshaittaa, mutta terveysvaikutukset eivät ole merkittäviä (keskisuuri riski)

Luokkaan 1 kuuluvat ne kohteet, joissa on todennäköistä, että toiminnasta ei aiheudu terveyshaittaa (matala riski)

Tarkastustiheys	2	kaksi kertaa vuodessa
	1	kerran vuodessa
	0,5	joka toinen vuosi
	0,3	kerran kolmessa vuodessa
	0,25	kerran neljässä vuodessa
	0,2	kerran viidessä vuodessa

Merkittäviä tekijöitä riskinarvioinnin kannalta ovat:

- Altistuvien ihmisten määrä ja erityisryhmät (lapset, nuoret, vanhukset, liikuntarajoitteiset, sairaut)
- Altistavan tekijän määrittely (taudinaiheuttaja, myrkyllisyys)
- Altistuksen kesto ja/tai toistuvuus (vakituinen ja tilapäinen oleskelu),
- Aikaisemman valvonnan tulokset, onko korjaaviin toimenpiteisiin ryhdytty
- Onko toiminta ilmoituksen tai hyväksymispäätöksen mukaista
- Toiminnanharjoittajan omavalvonta ja asiantuntemus sekä resurssit
- Tiedottaminen ja varautuminen häiriötilanteisiin
- Muut mahdolliset terveyshaittaa aiheuttavat tekijät

3.6 Tarkastukseen käytettävä aika

Tarkastukseen keskimääräisesti käytettävän ajan määrittelyssä on otettu huomioon tarkastuksen tarkoitus, tarkastuksen valmistelu, tarkastuksen sisältö sekä tarkastuskertomuksen laatiminen. Saman valvontakohdetyypin tarkastukseen käytettävä aika voi vaihdella huomattavasti kohteen koon mukaan. Yksiselitteistä tarkastukseen käytettävää aikaa ei voida sanoa, vaan aika arvioidaan tapauskohtaisesti riskinarvioinnin perusteella. Mikäli kohteeseen ei ole tehty riskinarviointia, voidaan käyttää taulukossa 3.2 esitettyjä keskimääräistä kohdetyyppikohtaista tarkastusaikaa. Taulukossa 3.2 on määriteltä myös kohdekohtainen tarkastustiheys. Matkat valvontakohteeseen ja takaisin eivät sisälly tarkastukseen käytettävään aikaan.

3.7 Näytteenotto

Terveydensuojelun valvonnassa tukeudutaan usein näytteenottoon ja näytteiden analysointiin laboratorioissa. Näytteenotto on osa säännöllistä valvontaa. Terveydensuojelulaki ja sen perusteella annetut säädökset määrittelevät varsin tarkasti näytteenoton ja näytteistä tehtävät analyysit. Näytteiden ottamisessa noudatetaan näitä määräyksiä ja ohjeita.

Mikäli ei ole olemassa ohjeita näytteiden ottamisesta ja tutkimisesta, näytteitä otetaan tarvittaessa ja tarpeen määrittelyssä käytetään hyväksi riskinarviointia. Näytteitä otetaan ainoastaan silloin, kun sillä saavutetaan lisähyötyä tarkastukselle ja lisävarmuutta annettaville ohjeille, neuvoille ja määräyksille.

Näytteen voi ottaa myös muu kuin kunnan terveydensuojeluviranomainen. Kunnan terveydensuojeluviranomaisen on kuitenkin varmistettava talous- ja uimavesinäytteenottajan pätevyys. Näytteenottajan on tunnettava vesinäytteenottoon liittyvät yleiset periaatteet. Pätevyyden voi osoittaa esim. ympäristönäytteenottajan henkilösertifioinnilla. Sertifiointivaatimus ei ole kuitenkaan ehdoton. Niissä vesihuoltolaitoksissa, joissa näytteenoton suorittaa joku muu kuin terveydensuojeluviranomainen tai sertifioitu näytteenottaja (esim. tutkimuslaboratorio), eli laitos itse, ympäristöterveydenhuolto edellyttää laitoksilta näytteenottajan pätevyyden osoittamista. Vesihuoltolaitosten tulee vähintäänkin osoittaa mihin koulutukseen/testiin näytteenottaja on osallistunut ja esittää siitä todistus.

Valvontasuunnitelman mukainen tarkastus voi pitää sisällään näytteenoton, mutta pelkkä näytteenotto ilman muita valvontatoimia ei ole tarkastus.

3.7.1 Talousvesi ja uimavesi

Talousveden laadun säännölliset valvontatutkimukset ja vähimmäistutkimustiheys on määritelty seuraavissa säädöksissä:

- STM asetus (1352/2015, muutos 683/2017) talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista
- STM asetus (401/2001) pienten yksiköiden talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista

Talousvettä toimittavan laitoksen näytetulokset raportoidaan vedenjakelualueen tarkkuudella.

Suunnitelmalliseen valvontaan eivät kuulu elintarvikehuoneistojen, päiväkotien, vanhainkotien tms. oman käyttöön tarkoitetut kaivot. Kyseessä ei ole talousvettä toimittava laitos, koska se ei toimita vettä lopulliselle kuluttajalla vaan käyttää sitä itse. Kaivoista otetaan vesinäytteitä kuitenkin talousvesiasetusten mukaisesti. Kohteen suunnitelmallisen valvonnan tai näytteenoton yhteydessä tarkastetaan kaivo ja sen rakenteet.

Uimavesien laatuvaatimukset ja näytteenotto on määritelty seuraavissa säädöksissä:

- STM asetus (315/2002) uimahallien ja kylpylöiden allasveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista
- STM:n asetus (354/2008) pienten yleisten uimarantojen uimaveden laatuvaatimuksista ja valvonnasta
- STM:n asetusta (177/2008) yleisten uimarantojen uimaveden laatuvaatimuksista ja valvonnasta sovelletaan EU:lle raportoitavien uimarantojen valvontaan.

3.7.2 Muut näytteet terveysvalvonnassa

Muu suunnitelmalliseen valvontaan liittyvä näytteenotto kohdistetaan tarpeen mukaan esimerkiksi valvontakohteen siivoustoiminnan omavalvonnan toimivuuden ja siivouksen tehokkuuden tarkistamiseen puhtausnäyttein. Myös sisäilman laatua voidaan tarvittaessa selvittää erilaisilla näytteenotoilla ja mitauksilla.

3.7.3 Näytteiden tutkiminen

Näytteet toimitetaan pääasiassa Savo-Karjalan Ympäristötutkimus Oy:n laboratorioon. Laboratorio on Ruokaviraston hyväksymä viranomaisnäytteitä tutkiva laboratorio. Talous- ja uimavesien sekä elintarvikkeiden tutkimuksissa laboratorio käyttää akreditoituja tutkimusmenetelmiä. Näytteitä, jota laboratorio ei pysty itse tutkimaan, laboratorio lähettää sellaiseen laboratorioon, jolla on ko. tutkimusmenetelmä käytössä. Laboratoriopalvelujen saatavuudesta iltaisin ja viikonloppuisin sovitaan ennakolta. Samalla sovitaan, miten ja kenelle laboratorio ilmoittaa tutkimustulokset. Kuopion kaupungilla on sopimus Savo-Karjalan Ympäristötutkimus Oy:n kassa laboratoriopalveluiden saatavuudesta myös iltaisin ja viikonloppuisin. Uimarantojen vesinäytteet tutkitaan Eurofins Environment Testing Finland Oy:n Jyväskylän laboratoriossa.

3.8 Radon valvonta

Säteilylain (SäL 859/2018) mukaan kunnan terveydensuojeluviranomainen valvoo talousveden radioaktiivisuuden sekä asuntojen ja muiden oleskelutilojen sisäilman radonpitoisuuden viitearvojen noudattamista. Lisäksi kunnan terveydensuojeluviranomainen valvoo säteilylain 146 §:ssä tarkoitettua selvitysvelvollisuutta talousvettä toimittavan laitoksen ja muiden oleskelutilojen osalta. Säteilylain muutoksen yhteydessä asunnon ja muun oleskelutilan radonpitoisuuden viitearvoksi asetettiin 300 Bq/m³ (STMa 1044/2018). Vastaavasti uuden rakennuksen suunnittelun ja toteutuksen viitearvo on 200 Bq/m³.

Säteilylaki (156 §) velvoittaa selvittämään eräiden muiden oleskelutilojen radonpitoisuudet. Muussa oleskelutilassa henkilömäärä on yleensä tilojen kokoon nähden asuntoja suurempi ja niissä oleskelee muitakin kuin työntekijöitä. Erityisesti lasten osalta altistumisen rajoittaminen on tärkeää, koska säteilyannos kertyy elimistöön koko eliniän ajan. Terveydensuojelulain mukaisia suunnitelmallisen valvonnan piirissä olevia muita oleskelutiloja ovat mm. koulut, päiväkodit, tehostetun palveluasumisen yksiköt ja vastaanottokeskukset. Säteilylain 156 §:n mukainen selvitysvelvollisuus koskee tiloja, jotka sijaitsevat säteilylain 155 §:n 1 mom. 1–3 kohdassa tarkoitettussa paikassa. Näiden toiminnanharjoittajien on tarkastuksen yhteydessä annettava selvitys sisäilman radonpitoisuudesta. Säteilylain 156 §:n 2 momentissa on myös selvennetty tilanteita, joissa selvitystä ei tarvitse tehdä.

Säteilyturvakeskus toimii talousveden radioaktiivisuuden valvonnassa asiantuntijatahona, joka tarvittaessa neuvoo kunnan terveydensuojeluviranomaista. Jos radonin aktiivisuuspitoisuus poikkeaa talousvesiasetuksessa säädetystä, kunnan terveydensuojeluviranomaisen on viivytyksettä ilmoitettava poikkeamasta STUK:lle talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen mukaan (1352/2015, 19 § 2 mom) (jäljempänä talousvesiasetus).

Tapauksissa, joissa talousveden radonpitoisuus on laatuvaaroitetta (alle 300 Bq/l) suurempi, mutta laatuvaatimusta (1 000 Bq/l) pienempi, kunnan terveydensuojeluviranomaisen on harkittava korjaavien toimenpiteiden tarpeellisuutta riskinarvioinnin perusteella. Terveydensuojeluviranomainen voi tarvittaessa olla yhteydessä Säteilyturvakeskukseen, joka auttaa riskinarvioinnissa. Jos talousveden radonpitoisuuden laatuvaatimuksen enimmäisarvo (1000 Bq/l) tai viitteellinen vuosiansa (0,10 mSv) ylittyy, korjaavat toimenpiteet ovat säteilyturvallisuussyistä aina välttämättömiä. Pienten talousvettä toimittavien laitosten valvonnassa (STMa 401/2001) on otettava huomioon, että radonin enimmäispitoisuus on laatusuositus.

Suomessa on laadittu Kansallinen toimintasuunnitelma radonista aiheutuvien riskien ehkäisemiseksi. Suunnitelmassa asetetaan pitkän aikavälin tavoitteet ja keinot, joiden avulla radonista aiheutuvaa keuhkosyöpäriskiä Suomessa voidaan pienentää.

3.9 Terveydensuojelun painopisteet

Ympäristöterveydenhuollon yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman teemana on yhtenäinen valvonta ja yhteistyö. Tätä teemaa tukevat terveydensuojelulain valvontaohjelman painopisteet, omavalvonnan tukeminen ja elinympäristöterveyden edistäminen.

Terveydensuojelulaki sisältää yleisperiaatteen, jonka mukaan toiminta on suunniteltava ja toteutettava siten, että terveyshaittojen syntyminen ehkäistään.

Painopisteissä otetaan huomioon Valviran esittämät valtakunnalliset painopistealueet ja valvontakohdetyypit.

Taulukko 3.3. Terveydensuojelun valtakunnallisen valvontaohjelman painopisteet ohjelmakaudella 2020 – 2024.

Kohde	2020 – 2024 Terveydensuojelun painopisteet
Omavalvonnan tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> • Toiminnanharjoittajien tukeminen riskin tunnistamisessa, josta voi aiheutua terveyshaittaa ja toiminnanharjoittajan omavalvonnan korostaminen säännöllisen valvonnan riskinarvioinnissa. • Omavalvonnan tukeminen tarkastuskäynneillä tai esim. toiminnanharjoittajille lähetetyllä lyhyellä kyselyllä, jonka tuloksia voidaan hyödyntää mm. riskinarvioinnissa, toiminnanharjoittajille suunnatussa neuvonnassa ja ohjauksessa. • Talousveden laatuun vaikuttavien riskien arviointi ja -hallinta yhdessä talousvettä toimittavan laitoksen kanssa ja valvontatutkimusohjelman päivittäminen.
Elinympäristöterveyden edistäminen	<ul style="list-style-type: none"> • Viranomaisyhteistyön merkitys elinympäristöterveyden edistämässä merkittäväksi osaksi kuntien strategiatyötä. • Terveyshaittojen tunnistaminen ja ennaltaehkäisy viranomaisten yhteistyönä • Häiriötilanteisiin varautuminen ja suunnitelmien yhteensovittaminen sekä valmiusharjoitukset

Toimijan on tunnistettava toimintansa mahdolliset terveyshaittaa aiheuttavat toiminnot sekä pyrittävä ennalta ehkäisemään ja vähentämään niitä. Omavalvonnalla ja sen toimivuudella on tässä merkittävä rooli. Omavalvonta on toimijan itsensä tekemää järjestelmällistä ja jatkuvaa toiminnan seurantaa ja arviointia. Omavalvonta koskee kaikkia toimijoita.

Tarkastusten yhteydessä pyydetään toimijaa selvittämään, miten toimintaan vaikuttavat riskit on tunnistettu, miten niiden vakavuus on arvioitu ja mitä riskien hallintakeinoja on otettu käyttöön. Riskien tunnistamisella ja seurannalla on ennaltaehkäisevä vaikutus terveyshaittojen syntymiseen.

3.10 Valvonnan voimavarat

Terveydensuojelun valvontaan osallistuu kuusi ympäristöterveystarkastajaa. Osa heistä tekee myös muuta valvontaa mm. tupakkalain valvontaa. Ympäristöterveyspäällikön työpanoksesta osa käytetään terveydensuojelun valvontaan. Taulukossa on tarkemmin kerrottu työntekijöiden päävastualueet ja arvio käytettävästä työpanoksesta.

Taulukko 3.4: Terveystuojelun valvonta tekevä henkilöstö, päävastualueet ja arvio käyttävästä työpanoksesta.

Nimi	Tehtävä	Päävastualue	htv (terv.suoj.valv.)
Hannu Kirjavainen	Ympäristöterveyspäällikkö	Kokonaisvastuu, hallinto	0,6
Päivi Kauppinen	Ympäristöterveystarkastaja	Kauneushoitolat, ihonkäsitte-lylaitokset, tatuointihuoneistot, kuntosalit, saunat, majoitushuoneistot, loma- ja leirikeskukset	0,4
Heikki Kallunki	Ympäristöterveystarkastaja	Asumisterveys, päiväkodit, sisäilma-asiat	1,0
Isto Mononen	Ympäristöterveystarkastaja	Talousvesi, uima-allasvesi vahinko- ja tuhoeläimet	0,7
Jyrki Hänninen	Ympäristöterveystarkastaja	Talous- ja uimavesi, vesihuoltolaki, vapautusanomukset	0,5
Santtu Laitinen	Ympäristöterveystarkastaja	Koulut ja oppilaitokset, vanhainkodit, sosiaalihuollon asumisyksiköt, liikuntatilat, majoitushuoneistot, loma- ja leirikeskukset, sisäilma-asiat	1,0
Mikko Raatikainen	Ympäristöterveystarkastaja	Tuho- ja haittaeläimet	0,1
Yhteensä			4,3

Terveystuojelulain valvontatehtäviin on käytettävissä noin 4 henkilötyövuotta. Säännöllinen terveystuojelun valvonta, tarkastukset, edellyttää noin yhden henkilötyövuoden panosta. Taulukossa 3.2 on tarkemmin eritelty säännöllisen tarkastukseen edellyttämä työaika valtakunnallisen valvontaohjelman mukaisesti.

3.11 Terveystuojelun valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi

Kunnan on arvioitava vuosittain valvontasuunnitelman toteutumista. Arviointi tehdään ympäristö- ja rakennuslautakunnassa.

Valvontasuunnitelman toteutumisen arvioinnissa kuvataan:

- tarkastusten kattavuus (toteutuneiden tarkastusten lukumäärä, valvontaprojekteihin osallistuminen)
- säädösten mukainen näytteenotto (talous- ja uimavesi)
- syyt tai perustelut mahdollisista toteutumatta jääneistä tavoitteista tai poikkeamista ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi
- painopisteiden huomioiminen valvonnassa
- tarkastusten suunniteltu ja toteutunut ajankäyttö
- arvio voimavarojen riittävydestä
- henkilöstövoimavarojen kohdentuminen eri ympäristöterveydenhuollon toimialoille
- valvonnasta saadut tulot ja niiden kohdentuminen

Raportointia ja siihen liittyviä aikatauluja käsitellään tarkemmin kappaleessa 1.7.

4 Tupakkalain valvontasuunnitelma

4.1 Kunnan tupakkalain mukaiset valvontatehtävät

Kunnan tehtävänä on valvoa tupakkalain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamista. Tupakkalain tavoitteena on ihmisille myrkyllisiä aineita sisältävien ja riippuvuutta aiheuttavien tupakkatuotteiden ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden käytön loppuminen. Tupakkalaissa säädetään toimenpiteistä, joilla ehkäistään tupakkatuotteiden käytön aloittamista ja nikotiiniriippuvuuden syntymistä sekä edistetään tupakkatuotteiden ja vastaavien tuotteiden käytön lopettamista ja suojellaan väestöä altistumiselta niiden savulle.

Tupakkalain 8 §:n mukaan kunta huolehtii alueellaan paikallisesta toiminnasta tupakoinnin lopettamiseksi ja valvoo alueellaan

- 1) tupakkatuotteiden, tupakan vastikkeiden, tupakointivälineiden, sähkösavukkeiden, nikotiinienesteiden myyntiä ja muuta luovuttamista sekä omavalvontaa koskevien säännösten noudattamista;
- 2) tupakkalaissa säädettyjen markkinointi ja esilläpitokieltoja koskevien säännösten noudattamista;
- 3) tupakointikieltoja ja –rajoituksia koskevien säännösten noudattamista.

Kunnan alueella tupakkalain mukaisista tehtävistä huolehtii kunnan määräämä toimielin. Kunnanvaltuusto voi päättää, että toimielin voi siirtää toimivaltaansa alaiselleen viranhaltijalle. Kuopiossa hallintosäännöllä on siirretty tupakkalain mukaiset tehtävät ympäristö- ja rakennuslautakunnalle. Toimintasäännöllä toimivaltaa on siirretty ympäristöterveydenhuollon viranhaltijoille.

Tupakkalain 44 §:n mukaan tupakkatuotteita ja nikotiinienesteitä saa myydä tai muutoin luovuttaa vain myyntipaikan sijaintikunnan myöntämän vähittäismyyntiluvan perusteella.

4.2 Valvontasuunnitelman tavoitteet

Kunta laatii ja hyväksyy tupakkalain säännöllistä valvontaa koskevan tupakkalain valvontasuunnitelman siten, että valvonta on laadukasta, riskiperusteista ja terveyshaittoja ehkäisevää. Tavoitteena on myös yhtenäistää valvontakäytäntöjä koko maassa sekä saattaa siten toiminnanharjoittajat samanarvoiseen asemaan valvonnan tiheyden ja laadun osalta. Valvontaa suuntaavien painopisteiden avulla kohdistetaan rajalliset valvontaresurssit tehokkaasti ja suunnitelmallisesti edistämään tupakkalain tavoitteiden toteutumista. Tupakkalain valvontasuunnitelman laatimista ohjaavat tupakkalaki sekä tupakkalain valtakunnallinen valvontaohjelma.

Tarkempia säännöksiä valvontasuunnitelman sisällöstä, valvontasuunnitelman mukaisista tarkastuksista, valvontakohteen tarkastustiheydestä, tarkastukseen keskimääräisesti käytettävästä ajasta, näytteenotosta ja valvontasuunnitelman toteutumisen arvioinnista annetaan valtakunnallisessa tupakkalain valvontaohjelmassa. Valvontasuunnitelmassa otetaan huomioon valvontaohjelma paikallisten tarpeiden mukaisesti. Valvontasuunnitelma tarkistetaan tarvittaessa.

Tupakkalain muutokset ovat vähentäneet suunnitelmallisen valvonnan tarvetta tupakointikieltojen ja – rajoitusten puolella, mutta toisaalta lisänneet valvontatarvetta tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden sekä niiden myynnin osalta. Suunnitelmallisen valvonnan piiristä on poistettu sellaiset kohdetyypit, joissa tupakointi on tupakkalain perusteella kielletty. Tällaisia kohdetyyppejä ovat muun muassa täysin savuttomat ravintolat, päiväkotien ja oppilaitosten sisätilat ja ulkoalueet sekä virastojen sekä niihin verrattavien julkisten laitosten yleisölle ja asiakkaille varatut sisätilat.

Tupakkalain suunnitelmallisen valvonnan kohteita ovat:

- tupakointitilalliset ravintolat ja ravitsemisliikkeet
- tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden vähittäis- ja tukkumyyntipaikat

Kunnan valvontasuunnitelmaan sisältyvän säännöllisen ja suunnitelmallisen valvonnan lisäksi on huomioitava muu kunnan tehtävänä oleva tupakkalain tarkoittama valvonta sekä siihen varattava henkilöresurssi ja työaika. Tällaista toimintaa ovat esimerkiksi:

- valitukset tai ilmiannot, jotka koskevat mm. tupakkalain alaisten tuotteiden myyntiä alaikäisille, myyntiluparikkomuksia, markkinointi-, esilläpito- tai tupakointikieltojen rikkomista.
- vähittäismyyntilupahakemusten käsittely
- asuntoyhteisöjen tupakointikieltohakemusten käsittely
- toimiminen tupakkalain asiantuntijana, neuvojana ja ohjaajana.

Tällaiset suunnittelemattomat valvontatapaukset ovat ensisijaisia suhteessa suunnitelmalliseen valvontaan, sillä yleensä niissä on taustalla epäily tupakkalain säännösten rikkomisesta.

Matkat tarkastuskohteisiin, kokouksiin ja koulutuksiin vievät huomattavan osan työajasta.

Tupakkalain mukaan asuntoyhteisö voi hakea tupakointikiellon määräämistä asuntoyhteisön rakennuksen huoneistoihin kuuluville parvekkeille, huoneistojen käytössä oleviin ulkotiloihin ja huoneistojen sisätiloihin. Kunnan on määrättävä tupakointikielto hakemuksessa tarkoitettuihin tiloihin, jos tiloista voi niiden rakenteiden tai muiden olosuhteiden vuoksi muutoin kuin poikkeuksellisesti kulkeutua tupakansavua toiselle parvekkeelle, toiseen huoneistoon kuuluvaan ulkotilan oleskelualueelle tai toisen huoneiston sisätiloihin. Asuinhuoneiston sisätilaan tupakointikielto voidaan määrätä poikkeuksellisesti ja tiukempien lisäedellytysten vallitessa. Kiellon määrääminen tulee kyseeseen vain, jos savun kulkeutumista ei ole mahdollista rakenteiden korjaamisella tai muuttamisella kohtuudella ehkäistä ja asuintilan haltijalle on ennen kiellon määräämistä varattu mahdollisuus ehkäistä savun kulkeutumisen omilla toimenpiteillään. Tupakointikieltojen käsittely ja valvonta vievät valvontaresursseja muusta valvonnasta.

4.3 Tarkastusten sisällön määrittely

4.3.1 Valvontakohteiden riskinarviointi, tarkastustiheys ja tarkastukseen käytettävä aika

Tupakkalain mukaisen tarkastuksen tavoitteena on selvittää, ovatko tarkastuksen kohteen tilat ja toiminta tupakkalaissa asetettujen vaatimusten mukaisia. Tarvittaessa annetaan ohjeita, toimenpidekeho-

tuksia ja määräyksiä, jotta lain edellytykset toteutuvat. Tarkastukseen liittyy tavallisesti aistinvaraista tarkastelua ja arviointia sekä mahdollisesti mittauksia ja näytteenottoa jatkotutkimuksia varten. Valvira on laatinut tarkastuslomakepohjat tupakkalain mukaisten valvontakohteiden tarkastamista varten. Lomakkeet ovat myös VATI-tietojärjestelmän tarkastuslomakepohjina.

Tupakkalain toteutumista voidaan valvoa samalla, kun valvontakohteeseen kohdistetaan muuta ympäristöterveydenhuollon valvontaa tai erillisinä tarkastuksina. Esimerkiksi elintarvikemyymälöihin ja kioskeihin kohdistuvan muun ympäristöterveydenhuollon lain mukaisen tarkastuksen yhteydessä voidaan valvoa myös tupakan myyntiä ja markkinointia koskevia säännöksiä tupakkalain perusteella sekä nikotiinikorvaushoitovalmisteiden myyntiä lääkelain perusteella. Kuopiossa näissä kohteissa tehdään erilliset tupakkalain tarkastukset. Joissakin terveydensuojelulain mukaisissa tarkastuskohteissa, kuten päiväkodeissa ja oppilaitoksissa, on terveydensuojelulain mukaisen tarkastuksen yhteydessä usein perusteltua syytä tarkastaa samalla tupakkalain noudattaminen. Mikäli tarkastuksella havaitaan puutteita tupakkalain noudattamisessa, tehdään tarkastuskohteeseen tupakkalain mukainen tarkastus.

Säännöllisen valvonnan tarkastustiheyden määrittämiseksi valvontakohteille tehdään riskinarviointi. Mikäli kyseessä on kohde, jolle ei ole tehty riskinarviointia, noudatetaan valtakunnallisen valvontaohjelman tarkastustiheyksiä.

Riskinarvioinnin perusteella kohdekohtaista tarkastustiheyttä voidaan lisätä tai vähentää tarpeelliseksi katsotulla määrällä. Vähimmäistarkastustiheys on kuitenkin vähintään 0,2 eli yksi tarkastus viiden vuoden välein. Riskinarviointi perustuu muun muassa kohteessa kerättyyn valvontatietoon sekä toiminnanharjoittajan kyvykkyyteen ja motivaatioon noudattaa tupakkalain säännöksiä. Tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden myynnin osalta valtakunnallisen valvontaohjelman tarkastustiheyttä ei vähennetä riskinarvioinnin perusteella. Tarkastustiheyden mahdollisesta vähentämisestä huolimatta valvontasuunnitelman painopisteinä olevat kohteet on tarkastettava sinä ajanjaksona, jolloin ne ovat valvontasuunnitelman painopisteinä.

Merkittäviä tekijöitä riskinarvioinnin kannalta ovat:

- valvontahistoriasta ilmenevät toistuvat rikkomukset taikka muulla tavoin ilmenevä kielteinen tai piittaamaton suhtautuminen tupakkalain säännöksiin.
- omavalvontaan liittyvät puutteet (tupakkalain alaisten tuotteiden myynti, ravintoloiden tupakointitilat)
- tupakansavulle altistuvien ihmisten suuri määrä ja/tai mahdollinen erityisryhmä (lapset, nuoret, vammaiset, sairaat)

Säännöllisesti valvottavia tupakkavalvontakohteita ovat erityisesti ravintolat ja muut ravitsemisliikkeet, joissa on erillinen tupakointitila, tupakkatuotteiden ja tupakointivälineiden vähittäismyyntipisteet. Tiedossa olevat valvontakohteet on kirjattu ympäristöterveydenhuollon tietojärjestelmään. Näiden valvontakohteiden osalta on tehty riskinarviointi.

Mikäli säännöllisen valvonnan tarkastusta ei jostain syystä ehditä tehdä suunnitelmavuonna, voidaan säännöllisen valvonnan tarkastus tehdä seuraavan vuoden puolella.

Valvontakohtedetyypin tarkastukseen keskimääräisesti käytettävän ajan arvioimisessa on otettu huomioon tarkastuksen tarkoitus, valmistelu, sisältö sekä tarkastuskertomuksen laatiminen. Matkat valvontakohteeseen ja takaisin eivät sisälly tarkastukseen käytettävään aikaan.

Taulukossa 4.1 on esitetty valtakunnallisen valvontaohjelman tupakkalain kohdetyyppien tarkastustiheyksiä ja tarkastuksiin keskimääräisesti käytettävä aika.

Taulukko 4.1. Tupakkalain mukaisten kohdetyyppien tarkastustiheys ja tarkastukseen keskimäärin käytettävä aika

Tupakkalain mukainen kohdetyyppi		Tarkastustiheys/vuosi	Tarkastukseen keskimäärin käytettävä aika (tuntia)	Lukumäärä	Tarkastusten edellyttämä aika
Tupakointikiellot ja -rajoitukset	Ravintola tai muu ravitsemisliike, jossa on erillinen tupakointitila	0,3	2	5	5
Tupakkatuotteiden myynti, mainonta ja esilläpito	Vähittäismyynti (myös tukkumyymälät, joissa vähittäismyyntiä)	0,5	2	146	146
	Tupakkatuotteiden tukkumyynti	0,5	2	4	4

Tarkastuksista laaditaan kirjallinen tarkastuskertomus, joka toimitetaan asianosaisille postitse, sähköisesti tai VATI-tietojärjestelmän kautta sähköisesti. Tarkastuskertomus voidaan tarvittaessa lähettää tiedoksi myös muille viranomaisille. Tarkastustiedot kirjataan ympäristöterveydenhuollon tietojärjestelmään.

Seurantatarkastus liittyy annettujen ohjeiden ja määräysten toteutumisen tarkistamiseen esimerkiksi päätösten ehtojen seuraamiseen ja korjausmääräysten tarkastamiseen. Seurantatarkastuksesta tehdään tarkastuskertomus.

4.4 Tarkastuksen kohteet

4.4.1 Tupakkatuotteiden myynnin ja mainonnan tarkastaminen

Tupakkatuotteiden vähittäismyyntipaikassa tarkastettavia asioita ovat tupakkatuotteiden, tupakan vastikkeiden, tupakointivälineiden, sähkösavukkeiden ja nikotiininesteiden myyntiä ja muuta luovuttamista sekä omavalvontaa koskevien säännösten noudattaminen ja tupakkalaissa säädettyjen markkinointi- ja esilläpitokielloja koskevien säännösten noudattaminen. Tarkastuksessa käytetään hyväksi valtakunnallisen tupakkalain valvontaohjelman tarkempia ohjeita ja Valviran laatimia tarkastuslomakkeita ja sen yksityiskohtaisia ohjeita.

Tupakkatuotteita, nikotiininesteitä tai tupakointivälineitä myyvän elinkeinonharjoittajan tulee kustannuksellaan laatia ja toteuttaa omavalvontasuunnitelma, jolla estetään tupakkatuotteen tai tupakointivä-

lineen luovuttaminen kahdeksaatoista vuotta nuoremmalle henkilölle. Ympäristöterveydenhuolto tarkastaa, että omavalvontasuunnitelmat laaditaan ja antaa neuvontaa niiden laatimiseksi. Tupakan myyntikiellon noudattaminen ja omavalvonta tarkastetaan valtakunnallisessa valvontaohjelmassa annettujen ohjeiden mukaisesti. Samalla tarkastetaan myös tupakkalaissa säädettyjen markkinointi- ja esilläpito-kieltojen noudattaminen myyntipaikassa. Mikäli myynnissä havaitaan olevan vähittäismyyntipakkauksia, joiden säädöstenmukaisuus on kyseenalainen tai jotka ovat ilmeisen lainvastaisia, ilmoitetaan asiaa Valviralle. Laaja-alaisesti toteutetusta mainonnasta ja myynninedistämisestä ilmoitetaan Valviralle.

4.4.2 Tupakointikieltojen ja -rajoitusten valvonta

Ravintoloiden ja muiden ravitsemusliikkeiden tupakkalain valvontatarkastuksella tarkastetaan valtakunnallisessa tupakkalain valvontaohjelmassa mainitut asiat. Tarkastuksella käytetään hyväksi valtakunnallisessa ohjelmassa olevaa tarkastuslomaketta ja -ohjetta. Savuttomuustarkastusta koskeva tarkastuskäynti tehdään ensisijaisesti päivällä normaalina virka-aikana, ellei kysymyksessä ole ilta- tai yöravintola.

Jos elinkeinonharjoittaja sallii tupakoinnin ravitsemisliikkeensä ulkona olevassa tarjoilutilassa tai muualla ulkona hallinnassaan olevalla alueella, hänen on huolehdittava, ettei tupakansavu kulkeudu sieltä avoimen ikkunan, oven, muun aukon tai ilmanvaihdon kautta ravitsemisliikkeen sisätiloihin.

Tupakkalain mukaan yksityisessä käytössä olevan kulkuneuvon sisällä ei saa tupakoida, kun siellä oleskelee alle 15-vuotias. Tämän määräyksen valvonta on ympäristöterveydenhuollon osalta lähes mahdotonta.

4.4.3 Tarkastuksella käytettävät menetelmät ja näytteenotto

Tupakkalain mukaisella tarkastuskäynnillä käytetään ensisijaisesti aistihavaintoihin perustuvaa arviointia.

Tupakointikieltoja ja -rajoituksia koskevilla tarkastuskäynneillä ilmassa voidaan todeta olevan tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden savu tai höyryä, jos se on nähtävissä, haistettavissa tai tunnettavissa. Savun tai höyryn kulkeutumista voidaan lisäksi selvittää merkkiainetutkimuksella tai muulla soveltuvalla menetelmällä. Aistinvarainen arviointi tupakointikieltojen ja -rajoitusten valvonnassa on suositeltavin menetelmä savun ja höyryn havainnointiin, sillä nykyiset mittausmenetelmät niiden havaitsemiseksi ovat rajalliset. Mikäli itse tupakansavun leviämistä selvitetään mittaamalla, noudatetaan näytteenotossa Työterveyslaitoksen ohjeita ja näytteet analysoidaan Työterveyslaitoksen laboratoriossa. Tätä menetelmää käytetään vain poikkeustilanteissa.

Tupakkalain myyntiä ja markkinointia koskevien säännösten valvontaan ei yleensä liity näytteenottoa, mutta se on kuitenkin tietyissä tilanteissa mahdollista. Valvira voi tehdä näytteenottopyyntöjä kunnalle yksittäisissä valvontaan liittyvissä asioissa. Näihin liittyvistä käytännön järjestelyistä sovitaan tapauskohtaisesti. Pelkkä näytteenotto ilman muita valvontatoimia ei ole tarkastus.

Asuntoyhteisöjen tupakointikieltojen määräämisessä ja tupakansavun kulkeutumisen arvioinnissa noudatetaan STM ja Valviran antamia ohjeita.

4.5 Tupakkalain valvonnan painopisteet

Tupakkalain valvonnan painopisteiden avulla kohdennetaan resursseja suunnitelmallisesti ja riskiperusteisesti sekä huomioidaan mahdollisista lainsäädäntömuutoksista aiheutuvat uudet tarpeet.

Tupakkatuotteiden, nikotiininesteiden ja tupakointivälineiden myyminen alle 18-vuotiaille on tupakkalain mukaan kiellettyä. Tupakkatuotteiden myyntiä on rajoitettu luvanvaraisuudella ja poistamalla tupakkatuotteet vähittäismyyntipaikoista kuluttajien näkyviltä. Tupakkalain yhtenä tärkeimmistä tavoitteista on säätää tehokkaita toimenpiteitä, joilla voidaan vähentää lasten ja nuorten tupakoinnin aloittamisen edellytyksiä ja rajoittaa tupakointia heidän kasvuympäristössään.

Tupakkalain valvontaohjelman painopisteenä vuosina 2020 – 2024 on huomioitu ympäristöterveydenhuollon yhteisen valvontaohjelman teema yhtenäinen valvonta ja yhteistyö. Tupakkalain valvontasuunnitelmakauden 2020 – 2024 painopisteet ovat 1) omavalvonnan tukeminen 2) yhteistyö ehkäisevän päihdetyön kanssa sekä 3) laittoman kaupan ehkäisy ja viranomaisten välinen yhteistyö.

Tupakkalain valvonta tukeutuu viranomaisvalvonnan lisäksi toiminnanharjoittajien itse harjoittamaan valvontaan ja toiminnansäätelyyn. Tupakkalaissa omavalvontasuunnitelman laatimisvelvollisuus on erikseen säädetty tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden myynnin sekä tupakointitilallisten ravitsemisliikkeiden osalta. Näiltä osin omavalvonta on elinkeinonharjoittajalle pakollista. Valvontakohteiden riskinarvioinnin näkökulmasta toiminnanharjoittajien omavalvonnalla on merkittävä rooli. Painopisteen tavoitteena on auttaa parantamaan toiminnanharjoittajien omavalvonnan laatua, lisätä valvonnan näkyvyyttä ja vaikuttavuutta sekä edistää valvontakohteista tehtävää riskinarviointia.

Yhteistyön kehittäminen ehkäisevän päihdetyön kanssa niin, että yhteistyön tulokset tukisivat sekä tupakkalain että EPT-lain tavoitteiden toteutumista on yhtenä painopisteenä.

Tupakkalain valtakunnallisena painopisteenä vuosille 2020 - 2021 ovat savukkeiden ja kääretupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkausten uudet pakolliset merkinnät. Tupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkausihin tulevat vaihteittain pakollisina ominaisuuksina turvaominaisuusmerkintä sekä jäljitettävyyjärjestelmän mukainen yksilöllinen tunniste. Näiden pakkausmerkintöjen avulla pystytään varmistamaan tupakkatuotteiden aitoudesta sekä jäljittämään tuote valmistuksesta aina vähittäismyyntiin asti. Vähittäismyyntipakkausten uusien pakollisten merkintöjen tarkoituksena on ehkäistä tupakkatuotteiden laitonta kauppaa. Painopisteen tavoitteena on varmistaa, että tupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkausten uusien pakollisten merkintöjen valvontaa suoritetaan osana myyntipaikan valvontaa silloin, kun tarkastus kattaa myös vähittäismyyntipakkausten merkinnät. Lisäksi tavoitteena on edistää viranomaisten välistä yhteistyötä tupakkatuotteiden laittoman kaupan ehkäisyn näkökulmasta.

Toimintavuosi	2020	2021	2022	2023	2024
---------------	------	------	------	------	------

Painopiste	Laittoman kaupan ehkäisy ja viranomaisten välinen yhteistyö	Tuotevalvonta ja markkinoinnin valvonta
	Omavalvonnan tukeminen ja yhteistyö ehkäisevän päihdetyön kanssa	

Tupakkalain suunnitelmallisen valvonnan ulkopuolisiin kohdetyyppeihin voidaan kohdistaa suunnitelmallista valvontaa silloin, kun valvontakohdetyyppi on valvontaohjelman painopistealueena. Suunnitelmallisen valvonnan ulkopuolella olevien kohdetyyppien osalta tupakkalain toteutumista voidaan valvoa muun ympäristöterveydenhuollon valvonnan yhteydessä.

4.5.1 Valvontahankkeet

Valvira ohjaa ja valvoo valtakunnallisia tupakkalain mukaisia valvontahankkeita yhdessä aluehallintovirastojen kanssa. Valvontahankkeisiin voi kuulua mm. tarkastuksia, mittauksia ja näytteenottoa. Valtakunnalliset ja alueelliset valvontahankkeet ovat osa suunnitelmallista ja säännöllistä valvontaa. Valvontahankkeisiin osallistutaan mahdollisuuksien mukaan.

4.6 Voimavarat

Tupakkalain valvontaa tekee useampi ympäristöterveystarkastaja. Tupakan myynnin valvontaa tekee yksi ympäristöterveystarkastaja, jonka työajasta noin puolet käytetään tupakkalain valvontaan. Pääasiassa tupakointikieltojen valvontaa tehdään muun ympäristöterveydenhuollon valvonnan yhteydessä. Yhteensä tupakkalain valvontaan on käytettävissä noin puolen henkilötyövuoden työpanos. Tupakkalain valtakunnallisessa valvontaohjelman mukainen suunnitelman mukainen valvonta edellyttää n. 170 henkilötyötunnin työpanosta.

Tupakkalain mukaan asuntoyhteisö voi hakea tupakointikiellon määräämistä asuntoyhteisön rakennuksen huoneistoihin kuuluville parvekkeille, huoneistojen käytössä oleviin ulkotiloihin ja huoneistojen sisätiloihin. Näiden hakemusten käsittely ja tupakointikieltojen määrääminen vievät resursseja muusta valvonnasta.

4.7 Tupakkalain valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi

Valvontasuunnitelman toteutuminen tulee arvioida vuosittain. Toteutuminen arvioidaan ympäristö- ja rakennuslautakunnassa.

Tupakkalain valvontasuunnitelman toteutumisen arvioinnissa kuvataan:

- tarkastusten kattavuus (toteutuneiden tarkastusten lukumäärä, valvontaprojekteihin osallistuminen)
- syyt tai perustelut mahdollisista toteutumatta jääneistä tavoitteista tai poikkeamista ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi
- painopisteiden huomioiminen valvonnassa

- tarkastusten suunniteltu ja toteutunut ajankäyttö
- arvio voimavarojen riittävydestä
- henkilöstövoimavarojen kohdentuminen
- valvonnasta saadut tulot ja niiden kohdentuminen

Raportointia ja siihen liittyviä aikatauluja käsitellään tarkemmin kappaleessa 1.7.

